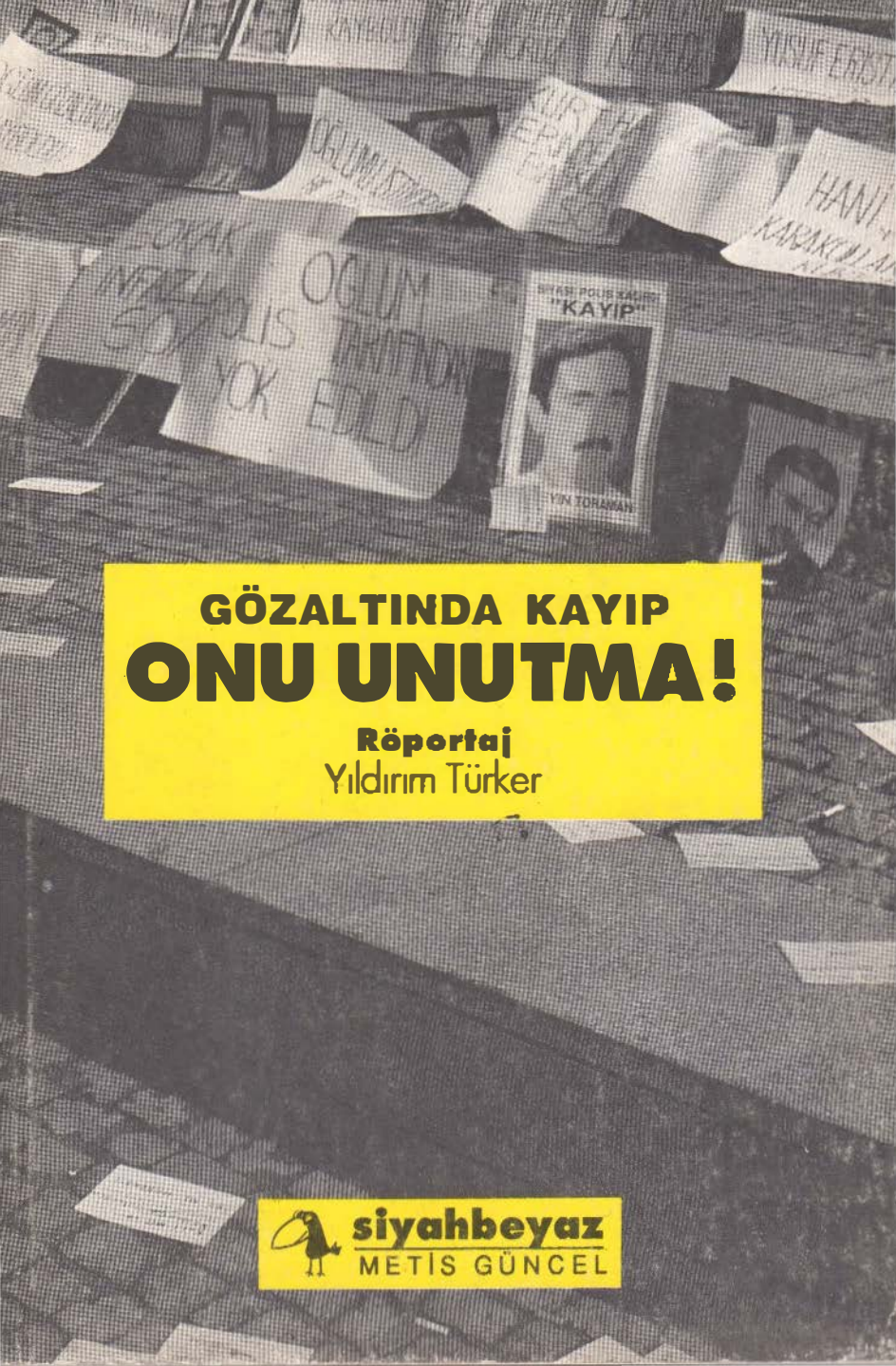

GÖZALTINDA KAYIP
ONU UNUTMA!

Röportaj
Yıldırım Türker

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

GÖZALTINDA KAYIP
ONU UNUTMA!

Yıldırım Türker

Metis Yayınları
İpek Sok. No. 9, 80060 Beyoğlu, İstanbul

Siyahbeyaz Dizisi 7
GÖZALTINDA KAYIP, ONU UNUTMA!
Yıldırım Türker

© Yıldırım Türker, 1995
© Metis Yayınları, Eylül 1995

Birinci Basım: Kasım 1995
(İlk kez 15 Temmuz-19 Ağustos tarihleri arasında, Ekspres Dergisi'nde, altı bölümlük bir yazı dizisi olarak yayınlanmıştır)

Kapak Tasarımı: Semih Sökmen
Ön ve Arka Kapak Fotoğrafı ve sayfa 4, 11, 13, 15, 21 ve 30'daki fotoğraflar Şaban Dayanan; diğer fotoğraflar Ekspres Dergisi arşivi.

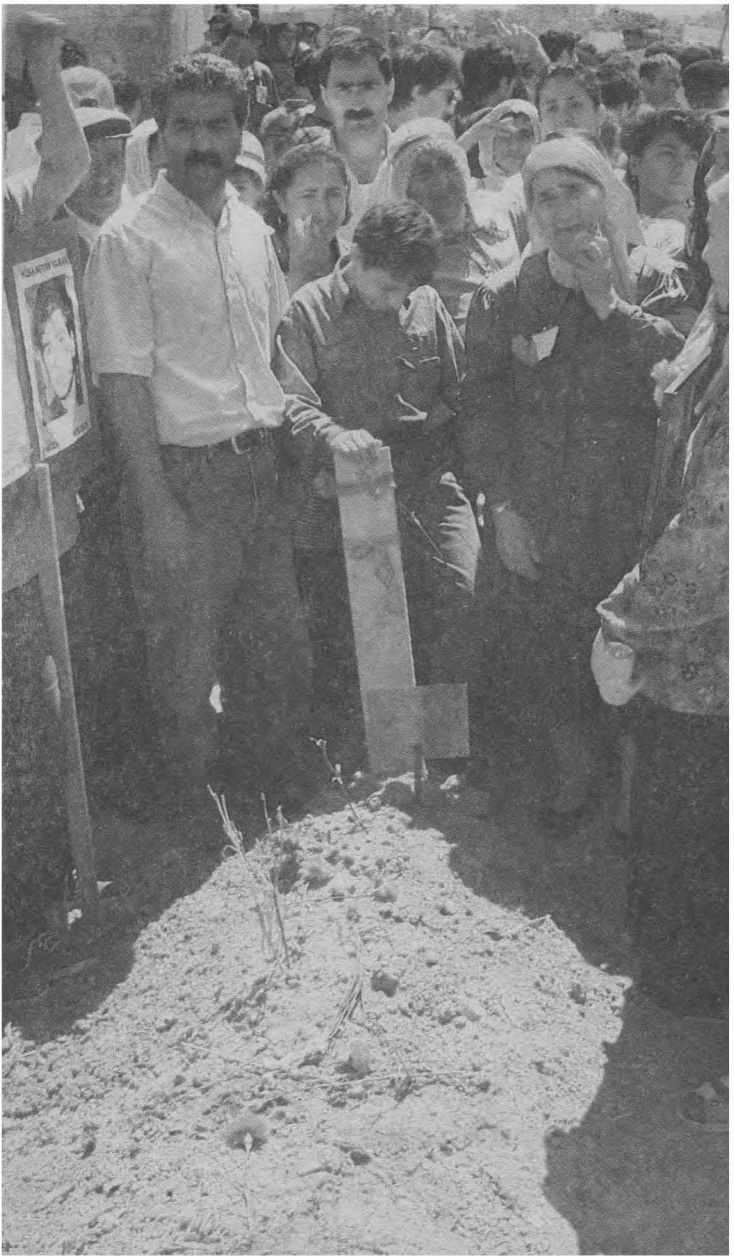
Dizgi: Metis Yayıncılık Ltd.
Film: Doruk Grafik, Baskı: Yaylacık Matbaası
Cilt: Ömek Mücellithanesi

ISBN 975-342-101-X

GÖZALTINDA KAYIP
ONU UNUTMA!

Yıldırım Türker

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

İçindekiler

Gözaltında Kayıp... Onu Unutma!
7

Hüseyin Toraman
İlkokulda En İyi Şiir Okuyan Arkadaşım
19

Hayrettin Eren
Afili Küçük Abim Hayri
34

İsmail B[illegible]çeci
Ölüme Nişanlı Şair K[illegible]deş İsmail
49

Kenan Bilgin
Bütün Çocukların Kenan'ı
57

Hasan Gülünay
Arzuhalim Devlete!
68

Gözaltında Kayıp...
Onu Unutma!

Umudumuz sabrın tutamadığı ırmak
Umutsuzluğumuz insan kalmak içindi

C. ANDAY

HASAN OCAK, kimsesizler mezarlığında bulundu. Hepimiz, bir yerlerde kimsesizler için bir mezarlık olduğunu bilirdik. Olması gerektiğini. Çoğumuz için, ölüsünü bulup kaldıracak yakını olmayan insanlar, hayal edilmesi oldukça güç bir yenilginin trajik kahramanlarıdır. Onların hayatını anlayabilmek için hepimizin dağarcığında yılların biriktirdiği öyküler, söylenceler vardır. Bilebildiğimiz, sınırları bizim hayatımızla çizili bir dünyadan kabaca istifa eden, beceremeyen, becerecek gücü olmayan o insanların sonunda ya bir ucuz otel odasında, ya bir sokak köşesinde ölüp, "sahipsiz" yaftasıyla devlet tarafından mermersiz, çiçeksiz bir yere gömüldüğünü duymuşuzdur. Biliriz.

Hasan Ocak kimsesiz değildi. Ailesi ve sevenleri tarafından aylardır aranıyordu. Resimlerinden tanıyor-

duk hepimiz o kumral delikanlıyı. İşkenceyle bereli bedeni Beykoz ormanında bulunmuş, adli tıptan sahipsiz damgası yiyerek kimsesizler mezarlığında bir rakamın altına gömülmüştü. İtilip kakılmayı, gözaltına alınmayı, milli düşman ilan edilmeyi göze alan ailesinin inatçı çabaları sonucu izi bulundu. Biz de kimsesizler mezarlığıyla bu kez gerçekten tanıştık. Hasan'ın kızkardeşinin dile getirdiği dehşet, bir televizyon programında nedense mahçup bir kameranın saptadığı bölük pörçük görüntüler, gözümüzde acıklı, biraz da romantik bir son durak olan kimsesizler mezarlığını bambaşka bir gerçekliğe oturttu. Kimsesizler mezarlığı, hepimiz için bir tehdit. Herkesi yutabilir. Adeta bir kıyımdan artakalan toplu mezarlık. Son yıllarda gelişigüzel rakamlarla adlandırılıp üstüste, yanyana gömülüveren, kimliği meçhul varsayılan ölülerin çoğunluğu doğal olmayan yollarla ölüme yakalanmış. Tercümesi: İşkenceden geçmiş, paralanmış, katledilmiş. Kayıplarımızı ormanlardan, kimsesizler mezarlığından, şifreli adli tıp dosyalarından bulmaya başladık. Hayatımız aynı çöl lehçesiyle sürçüp gidiyor. Yer yerinden oynamıyor.

Ayşenur, Hasan, Rıdvan... Onları bulduğumuza seviniyoruz. Onları kendi ellerimizle bir kez daha kendi tarihimize, kendi belleğimize gömebildiğimize seviniyoruz. Bir umutsuz bekleyişe, beklentisi olmayan sinsi bir umuda asılı kalmaktan kurtulduk. Onları bulduk. Ama yer yerinden oynamadı.

Gece ve sis

İnsanların devlet eliyle toplu olarak kayıp edilmelerinin ilk örneği, 7 Aralık 1941 tarihinde Nazi Generali Wilhelm Keitel'in emriyle başlatılan operasyon. Binlerce direnişçi, Nazi işgali altındaki Avrupa'ya gözdağı vermek, her türden direnişi sindirmek amacıyla gece yarılarında toplanıp kayıp edildiler. Operasyonun adı "Gece ve Sis" ti. Gece ve Sis, faşizmin şiirinde, geceleyin kayıp et ve belirsizliğin sisiyle sarmala anlamına geliyordu. Daha sonra 1960'larda Guatemala ve Brezilya'da binlerce insan kayıp edildi. 1973 darbesinden sonra Şili'de yüzlerce insan kayıp edildi. Pinochet, Arjantin generallerine el verdi. 1976 darbesinden sonra Arjantin'de binlerce muhalif kayıp edildi. Sivil yönetime geçildikten sonra kimi itirafçı generallerden, kayıp edilen insanların büyük bir kısmının iğnelerle uyuşturulup uçaklardan okyanusa atıldıklarını öğrendik.

İnsanları kayıp etmenin kirli tarihi şimdi Türkiye Cumhuriyeti'nde yazılıyor. 1980'den bu yana her yıl, her gün daha fazla insan kayıp ediliyor. Geceye tenezzül etmeyen adamlar çoğunluk gündüz vakti insanları arabalarına tıkıştırıp götürüyor. Sise güvenleri sonsuz nasılsa. Hayatımızın üstüne kapanmış bu sis, kaç on yılın sisi. Hiçbir zaman Arjantin kadar sivil olamayacağımızı, dolayısıyla hiçbir mahkemede terlemeyeceklerini, kullandıkları yöntemleri ele vermek zorunda kalmayacaklarını düşünüyorlar besbelli. Ve kayıplar listesi gün gün-

den kabarıyor. Her geçen ay daha çok insan kayıp ediliyor. Ve yer yerinden oynamıyor.

Rakamların serinliği

Rakamlardan söz etmek istemiyorum. Rakamlar beni üşütüyor. Rakamsal dökümlerle yaklaştığımızda herşey sanki zihinsel denetimimiz altındaymış gibi oluyor. Kaydımızdan düşüveren, şu an nerede, ne durumda olduğunu bilemediğimiz insanların sayısını anmayacağım.

Bilebildiğimiz, binlerce isim. Saptayabildiğimiz...

Toplumsal bilinç kuntlaşması sonucu, gitgide her olguyu, başımıza gelen her felaketi rakamlarla açıklamaya çalışıyoruz. Kendimizi bilimsel bir yaklaşımın koruyucu, soğuk ışığı altında hissetmemizin yanısıra zamanla her kurban, bir rakam karşılığı olan, akıl sıramızda efendice yerini almış bir vaka'ya dönüşüyor. Bilginin demokratikleşmesi kisvesi altında hayatımız rakamlarla sıvandıkça, enflasyonun yüzdesinden en kıytırık televizyon referandumlarındaki evetlerin yüzdesine; meclis aritmetiğinden, onun beraberinde getirdiği ilçeleri il yapma katakullisine kadar, küçük birer matematikçi olarak memleketimizi çözmeye çalışıyoruz. Hayatla ilgili hesaplarımız, rakamların o büyülü kolaylığına yamanıyor; bir koyup üç alıyoruz, 8'i kaldırıp demokratikleşmeye, 24'ü koruyup laik kalmaya, 141-142'nin kalktığını hatırlatıp muhalefet yapmaya çalışı-

yoruz. Hayır, ben rakamlardan söz etmeyeceğim.

Kayıp'ları tek tek tanımak istiyorum. Onların topluca, bir rakamın eşliğinde toplumsal bir yara olarak adlandırılıp bizden uzağa bir yere konulmalarını, yıllar sonra hatırlandıklarında keyifli bir uyanıklıkla toplumsal bellek kaybımızdan söz edilmesini istemiyorum. Herşeyi, bu boktan dünyada kalabilecek kadar unutup, yeri geldiğinde bu memleket insanının bellek sorunun-

dan söz edecek soğukkanlılığı tutturmayı reddedelim, diyorum. Belleksiz toplum yoktur. Çocuklarını kurban etmeyi göze alan; yoksulluk, çaresizlik, cehalet gibi erdemlere sarılarak katliamların üstünden "aman, bir tatsızlık çıkmasın" duygusuyla atlayıveren toplumlar vardır. Kayıp'larımızı iyi tanıyalım. Yer yerinden oynamalı!

İnsan kalmak için

Hüseyin kim? Kenan kim? İsmail kim? Kayıp oldukları andan itibaren bilemediğimiz, uzanamadığımız, uğultulu bir dünyanın sakinleri onlar. Bir insanı kayıp etmek, işkence tarihinde varılan son nokta. Zulmün en katmerli çeşitlemesi. Kayıp edilenin dünyayla bütün bağlarını koparmak, en ufak bir umut kırıntısına yer bırakmamak. Onu, uğruna yaşadığı, savaştığı dünyanın kaydından düşürmek. Yapayalnız bırakmak. Ardında kalanı, yakınlarını ise kendi umutlarıyla boğmak. Kendi umutlarına asmak. Kendi umutlarıyla cezalandırmak. Bildiği, hazır olduğu hiçbir duyguya soluk aldırmayan bir mahpusluğa itmek. Sevdiği, artık tanımadığı bir dünyada yaşamaktadır. Âdetlerini, kurallarını bilmediği bir dünyada. Gündelik hayatın ayrıntıları; günü gün, geceyi gece kılan ufacık şeyler incitmeye başlar. Herşey, beklemenin gergin durağanlığına yazılır. Bütün yaşamsal eylemler askıya alınır. Sevdiğinin hayatından ne kadar umudunu kesse de, bir yanıyla; o mucizelere ina-

nan, onu insan kılan yanıyla beklemeyi sürdürür. Bir ana, on beş yıl sonra dahi araba süren gözlüklü bir delikanlı gördü mü, yüreği hop ediyor. Demek bir yanıyla oğlunun, belleği silinmiş, bambaşka biri olarak, bir başkasının hayatını sürdürebileceğini düşünüyor. Düşünebiliyor. Dile getirmese de. İnsan beyni, acılarla sıkıştırıldığında sahibini bile şaşırtacak neler üretmez ki. İnsanları kendi umutlarıyla tüketmek, onları hayatlarını artık yaşayamayacak hale getirmek, gerçekten Nazi yaratıcılığına yaraşır bir zulüm. Toplu işkence. Vakit kaybetmek yok. Kayıp edilenler ve geride kalanlar. Hepimiz, birbirimizden koparılıp bir bilinmezler dünyası karşısında çaresiz bırakılıyoruz. Görüşebildiğim kayıp ailelerinin hemen hepsi umuttan istifa etmişlerdi. Oğul-

larının, kardeşlerinin yaşadığından ümidi kestiklerini söylüyorlardı. İnsan kalabilmek için. Sabahleyin oturup kahvaltı edebilmek için, para kazanmak için, çalışabilmek için, akşamleyin televizyon karşısında kestirebilmek için, evi temiz tutabilmek için, komşuları ziyaret edebilmek için. Umutsuzca bir çabayla umutlarının kalmadığını söylüyorlardı. Hayatta kalabilmek için. İnsan kalabilmek için.

O anı yaşadılar mı?

Peki, kaybolanlar kayboldukları, kaydımızdan, bilebildiğimiz dünyanın kaydından düştükleri andan itibaren neler yaşadılar? İşkencede neler hissettiler? O anı; kötülüğün yenik düştüğü, çaresiz kaldığı anı; tanık olarak, itirafçı olarak, yararlanılabilecek bilgi kaynağı olarak görülemeyeceklerinin anlaşıldığı o anı farkettiler mi? İşkencecilerinin onların işe yaramadıklarına kanaat getirdikleri o anı? Copların bezgin bir öldürücülükle gövdelerine inmeye başladığını, elektriğin denetimsizce verilmeye başlandığını, işkencecilerin yenilgi öfkesini sezmişlerdir mutlaka. İnsan o an ne hisseder? Ölüm, ne kadar göze alınırsa alınsın, yüzleşildiği anda ürpertmez mi?

Yoksa başından beri karşılarındaki işkencecileri sonları olarak mı gördüler? Çoğu önceden baskı, dayak, işkenceyle tanışmıştı. Ama her seferinde yakınlarının bir şekilde izlerine düşmüş olduğunu biliyorlardı.

Yakınlarının tanıklığına sığındılar. Sevdiklerinin kayıtlarına sığındılar. Korkunç bir masal ormanında sonsuza dek kaybolmamak için arkalarına iz serptiler. Diyelim, bir polis arabasına tıkılırken yoldan geçenlere adlarını haykırdılar. Gözaltında adlarını haykırdılar. Yan koğuştaki, sağ kalacağından emin olamadıkları adama künyelerini haykırdılar. Bildikleri yegane dünyaya ulaşmaya çalıştılar. Ama işte o an; paylaşamayacakları, artık kimseye anlatamayacakları bir an. Tek kişilik. Ölüm gibi... O an, rüyalarıma giriyor. Gencecik bir kadın, gencecik bir adam, öleceğini anlıyor. Bundan hiçbir sevdiğinin haberi olmayacağını da biliyor. O an, yapayalnız. Ardında kalan dünyayı düşünüyor belki. Belki onu da düşünecek halde değil.

Şu dünyada nerede olduğunuzu, ne yaşadığınızı bi-

len tek sevdiğiniz kalmadığında başka bir düzleme; âdetlerin farklı olduğu; işaretlerin, diyelim bir sözün, bir bakışın bambaşka anlamlara geldiği bir dünyaya geçtiniz demektir. O çizginin ötesine geçtiğiniz anda, berisinde kalanlar; ananız, arkadaşlarınız, sevgiliniz, mutlaka size çoktan ardınızda bırakmış olduğunuz bir dünyanın çok ama çok uzak anıları gibi geliyordur. Sesinizi artık kimseye duyuramayacaksınız. Kısacık ömrünüzde çoktan göze almış olduğunuz, buna rağmen kafanızda hep öteye, daha öteye ittiğiniz o an geldi işte. O kopma anı. Düşman karşınızda. Öfkeden yüzü gözü seyiriyor. Sizi öldürecek. O düşman kim peki? Görünürde o da sizin gibi biri. Belki yaşıtınız. Aynı mahallede oturuyorsunuzdur, kimbilir. Yoksulluğun dilini biliyor o da. Analarınız pazar yerinde dertleşiyor belki de.

Kötülüğün örgütlenmesi

Kötülük üstüne düşünelim istiyorum. Şefkat, merhamet, vicdan; velhasıl artık hepsi yanlış yazılan bu kelimeler ne ifade ediyor? Oğlunu kaybetmiş bir anayı çamura yuvarlayan polisi, çaresiz kaldığını öne sürüp yine de koltuğundan vazgeçmeyen bakanı düşünelim. Kurbanının etinden et koparan, ona böylesine büyük bir nefret biriktirebilmiş olan adamın hiçbir canlıya, hiçbir şeye merhameti yok mu? Herkesi rahatlıkla tekmeler, kanatır, yaralar, parçalar mı?

İçindeki vahşi hayvanı böylesine serbest bırakması-

na yol açan ne, kim? Bir insana uzun uzun çeşitli işkenceler yapan, çığlıklara kulağını tıkayan, sonunda onun ölüsünü bir ormana atıveren kim? Uzaylı mı? Deli mi? Ne kadar uzağımızda? Seçim önceleri güleryüzlü, hak hukuk söylevleriyle oyumuzu rica eden, yeri geldiğinde dilenen adamlar kim? Son zamanlarda kimi bakanlar hangi suskunluk hakkını kullanıyor? Böyle bir hak var mı? Varsa Mafia'nın suskunluk yeminine mi benziyor?

Cumhurbaşkanından en ücra köydeki mazlum anaya kadar herkesin üstündeki bir güç, bir dünya mı çekiyor sevdiklerimizi yanına? Kontrgerilla, açıkça dile getirilir, tarihi deşilir, kökü kazınmaya çalışılırsa, gizli-açık bağlantıları nedeniyle bütün devlet yapısı çöker mi? Korkulan, göze alınamayan bu mu? Geceye ve sise borcu olmayan kimse yok mu? Amerikan filmlerindeki kovboy kılıklı kahraman bireyleri mi bekleyeceğiz? Devletin bekası için halktan gizlenen nedir? Halk, bu sırra daha ne kadar kurban verecek? Bundan 20 yıl sonra hâlâ başımızda oturan Demirel, bugünün kayıpları için, Deniz'lerin idamı için dediği gibi "o günün koşullarında kaçınılmazdı" mı diyecek? Mehmet Ali Birand yine zıplaya zıplaya haşmetpenâhlarını sıkıştırıp memleketin en iyi gazetecisi olarak zafer gülücükleriyle programını kapatırken yine bizi gözyaşlarına boğan bir demokrasi dersi mi verecek?

Kayıp aileleriyle görüştüm. Kayıp edilen o insanları tanımaya çalıştım. Onlardan kendime bir aile edindim. Şimdi onları çok özlüyorum. Kayıplar listesinden pek çok insanın ailesi bizimle görüşmeye yanaşmadı.

Kalan çocuklarını da kaybetmekten korkuyorlardı. Herşeyin ötesinde dış dünyaya güvenleri kalmamıştı. Görüşmeyi kabul edenler, kayıplarının hayatından umudu kesmiş olsalar da hesap sormak istiyorlar. Ama önce sevdiğimizin, hayal edemeyeceğimiz yöntemlerle berelenmiş ölü bedenini olsun, istiyoruz. Onu biz gömeceğiz. Onu biz gömene dek bu dünyada yerimiz yok!

Hepimiz gün günden büyüyen bir kayıplar ailesinin üyeleriyiz. Yakınlarımız kayıp edilmiş olmayabilir. Kendi kayıplarımızı, her geçen gün kaybettiğimiz, kaybettirildiğimiz şeyleri hatırlamanın zamanıdır.

HÜSEYİN TORAMAN

İlkokulda En İyi Şiir Okuyan Arkadaşım

HÜSEYİN'İN resmi karşımda. Hüseyin'e bakıyorum. Bir afişin çoğaltıldıkça anonimleşmiş dokusundan bize gözaltında kaybolduğunu söylüyor. Bu iletiyle gözlerindeki ifade arasında kaçınılmaz bir uyumsuzluk var. Resmin çekildiği anda bilinmez, düşünülemezdi ki, suretinin böyle bir çağrıya eşlik edeceği. Bir gün bu gözlerin, kayıpların o ıssız dünyasından seslenmek için bakacağı; henüz burada, birarada olanlara suretimi belle-

yin, beni unutmayın, unutturmayın diyeceği. Hüseyin' in gözleri yumuşacık bakıyor. Belli belirsiz, mahçup bir gülümseme var bu güzel yüzde. Uçucu, hülyalı bir şeyler var, bakanı çekip yanına alıveren. Hüseyin'le söyleşmeye başlıyorum ki gözaltında kaybolduğunu belirten ibareye yakalanıveriyorum. Gözlerimi kırpıştırıp yine çerçevenin içine, bu kayıp, kara çocuğun gözlerine dönüyorum. Her dönüşümde o gizli gülümseme, o okşayıcı ışık bambaşka bir duyguya gönderiyor beni. Gözleri boşluğa, uzağa bakan, dalgın gözlerden değil. Karşısındakini, resmini çekeni görüyor. Resmine bakacağını umduklarına, sevdiklerine bakıyor. Sevgiyle bakıyor. Ama sanki o baktığını görmeyi göze alan gözleri arada kendi içine de bakıyor. Vesikalık çektirmekten sıkılıyor gibi.

Genç günler, güzel günler...

Bu ince ruhlu genç adamı tanıyorum. Babasıyla konuştum. Bütün babalar gibi acısını mağrur bir yüklenişle taşımaya çalışıyordu. Daha sonra anasının izini sürdüm. Anası gündelik hayattan istifa edeli epeyi olmuştu. Açlık grevinde, diğer kayıp aileleriyle birlikte nöbetteydi. Açlık grevinin sürdüğü yere gittiğimde, o gün gözaltına alındığını söylediler.

Hüseyin, 1967 doğumlu. Ne kadar genç! O sinsi soru sızıveriyor resmiyle arama. Şu an kaç yaşında acaba? 28 yaşında mı? Yoksa 4 yıl önce kaybolduğu yaşta

kaldı mı?

Erzincan Gani Efendi Çiftliği Köyü'nde doğmuş. Doğduğu yıl, dünyanın belki en genç olduğu yıl. Gençlik hareketlerinin eli kulağında. Dünyanın her yerinde özgürlük çığlıkları yükseliyor. Herşey sorgulanıyor. Gençler şu yaşlı dünyayı az daha iterlerse yepyeni bir güneşin doğacağına inanıyorlar. Umut, heyecan, inanç yılları. Erzincan'ın o köyünü bile aydınlatan yıllar. Hüseyin, Alevi bir ailenin oğlu. Bir ablası, bir de ağabeyi var. Hüseyin, ailenin gözbebeği. "Uysal," diyor babası sık sık, onu tanımlarken. "Uysal, saygılı." Kayıp olana dek kimsenin kalbini kırmamış zaten. Daha çocukken, arkadaşlarıyla koşup oynarken bile ağzından kötü bir

kelime çıktığını duyan olmamış. Karıncayı incitecek çocuk değilmiş, babasına kalırsa. Bir arkadaşı oynarlarken bir küfür etse, canı sıkılırmış. Babası zorla söyletirmiş. "Şu çocuk bana şöyle şöyle söyledi..." Babası "Git, tükür. Yıka ağzını, pis oldu ağzın," dermiş. Herkesin gönlünü alan, kedi gibi sokulgan, saygılı bir çocuk. O köyün ilkokulunda çıkıp Atatürk şiiri okuyan kara gözlü çocuk, Hüseyin. Okulun en güzel şiir okuyanı. Onu dinlerken herkesin gözleri doluyor. Erzincan'ın o köyünde bile 70'lerin modasına uyan öğretmeni, Hüseyin'le gurur duyuyor. 70'li yıllar. 12 Mart, insanların gelecek tasavvurlarını sarsamamış. İnsanlar, yaşama sevinçlerini, mizah duygularını toparlamış; memleket bir daha darbe görmeyecekmiş gibi ferah tutuluyor gelecek tasarıları. İnsanlar güzel günlere inanıyor. Hüseyin de çıkıp coşkuyla şiirler okuyor, o taze yılların ikliminde.

Ortaokulda spora da düşkünlüğü var. Bir süre güreşe merak salıyor. Bir gün düşüp ayağını kırıp, belini incitene kadar. Sonra da sporla arası açılıyor zaten. Kitaplara düşüyor. Babasının tabiriyle çuvallar dolusu kitap okuyor. Liseye Erzincan'da devam ediyor. Merkez Lisesi'nde bir tahta sırada ya da bahçe duvarında bir izi kalmıştır mutlaka. İyi bir öğrenci. Ailesini çok seviyor. Ailesi de onu. "Ailecek üstüne düşerdik. Onun ayrı bir yeri vardı," diyor babası. Kimi insanlar, kişiliklerinin kumaşıyla; çevrelerine yaydıkları, kimyası zor çözülür o bulutla, fazla çabalamadan etraflarında bir hale oluşturur. Hüseyin de o biricik insanlardan. Adımını attığı atmosferi yumuşatıveren bu ince duygulu delikanlıyı

İlkokulda En İyi Şiir Okuyan Arkadaşım

herkes çok seviyor. "Onun birisiyle kavga ettiğini bilmem. Ona bir şamar attığımı bilmem," diyor babası.

İstanbul

1983'te aile İstanbul'a taşınır. Abla evlenmiştir. Ağabeyi İstanbul'da okumaktadır. Hüseyin de üniversiteyi kazanınca İstanbul'a gelmek şart olur. İdealtepe'de otururlar. Hüseyin'in bir de küçük kardeşi vardır artık. Babası Ali Rıza Toraman bizden onun adını saklar. Şimdi lise birinci sınıf öğrencisi olan küçük oğlunun da başına bir şey gelsin istemez. Hüseyin'in kucağında gözüktüğü küçüklük resmini verirken bile ikirciklenir. "Ya tanırlarsa bu resimden?"

Kimsenin hiçbir korkusunu mantıkla tartamaz hale gelmişsek, hayat elimizden bu fırsatı söküp almışsa, "Herşey mümkün"ün kıyılarında yaşıyorsak, ısrar etmemek gerek. Ben, bir yanımla çok utanarak yine de fotoğraf için ısrar ediyorum. Gazeteciliğin kimi zaman gerektirdiği bencil yırtıklıktan değil. Gazeteci değilim. Hüseyin'in şefkatini; Hüseyin'i Hüseyin yapan şeylerden birini görebiliyoruz bu fotoğrafta, diye.

Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Kimya Bölümü. Hüseyin ileride kimya öğretmeni olacak. Mutlaka her birimizin hayatında iz bırakmış, unutamadığımız öğretmenlerden biri olacak. Hani hiç niyetin olmasa bile öğretiverdiğini fark ettiğin, sevgiyle, yumuşacık, başa kakmayan bir sabırla öğreten öğretmenlerden. Üni-

versitede de çok sevgili arkadaşları oluyor Hüseyin'in. "Çok sevecen arkadaşları vardı. Bir işimiz olsa, bir şey taşınacak olsa arkadaşları yardıma gelirdi. Çok güzel arkadaşları vardı. Böyle, çocuklarımız gibiydiler."

Hüseyin iyi okuyor. Derslerini tökezlemeden sürdürüyor. Bu arada durmadan kitap okuyor. Paylaşamadan hiçbir şeyin tadına varamayanlardan ya; kimi kitapları ille babası da okusun istiyor.

Baba, 50 yaşında. O sıralar nakliyecilik yapıyor.

"Uysal çocuktu. Üniversitede de böyle bir şey olacağı hiç aklımıza gelmezdi. Tabii görüşü soldu ama..." diyor durmadan. Oysa "çok güzel" arkadaşları olması, o kadar çok okuması tekinsiz şeyler değil mi? "Çocuklara eğitim vermek için çabaladık, koşturduk. Biz okuyamadık, bunları okutmak için bu yaşa kadar uğraşıyoruz." Yoksulluğun dilinde tahsilin karşılığı. Biz okuyamadık, onlar okuyacak. Her göz kırpışımızda daha da uzağa kaçan mucizeler dünyasına adım atabilecek o zaman. Okursa. "Her akşam vakitlice evine gelirdi. Ta ki evlenene kadar."

Aşk ve isyan

Gülay, aynı okulun resim bölümünden. Çok güzel bir kız. Hüseyin onunla evlenebilmek için hayatında ilk olarak ailesini kırmayı göze alır. Ailesi bu evliliğe karşı çıkar. Hüseyin yılmaz. Onların iznini almadan evlenir. Aile, kendi çevrelerinden bir kızla evlenmesini istemiştir. Önce askerliğini yapsın da... Daha sonra Hüseyin'in ailesi dize gelir. Gülay'ın ailesiyle tanışırlar. Gülay'ın ailesi Trakyalıdır. Babası da öğretmendir. Aileler birbirlerine ısınır. Ali Rıza Bey, Hüseyin'le Gülay'a yakınlarında bir ev bulur, onların eksiklerini tamamlayıp yerleştirir. Hüseyin, 1989 yılına evli bir adam olarak girer. Evliliği 2 yıl sürer. 1991'de Hüseyin kayıp edildikten sonra okuluna bir yıl ara vermek zorunda kalan Gülay babasıyla yaşamaya başlar. Bir süredir de Toraman ai-

lesiyle sık görüşememektedir. Baba Toraman'ın tahmini; "Belki babası da istemiyor. Korumak, uzak tutmak istiyor."

Gece bastırır, sis çöker

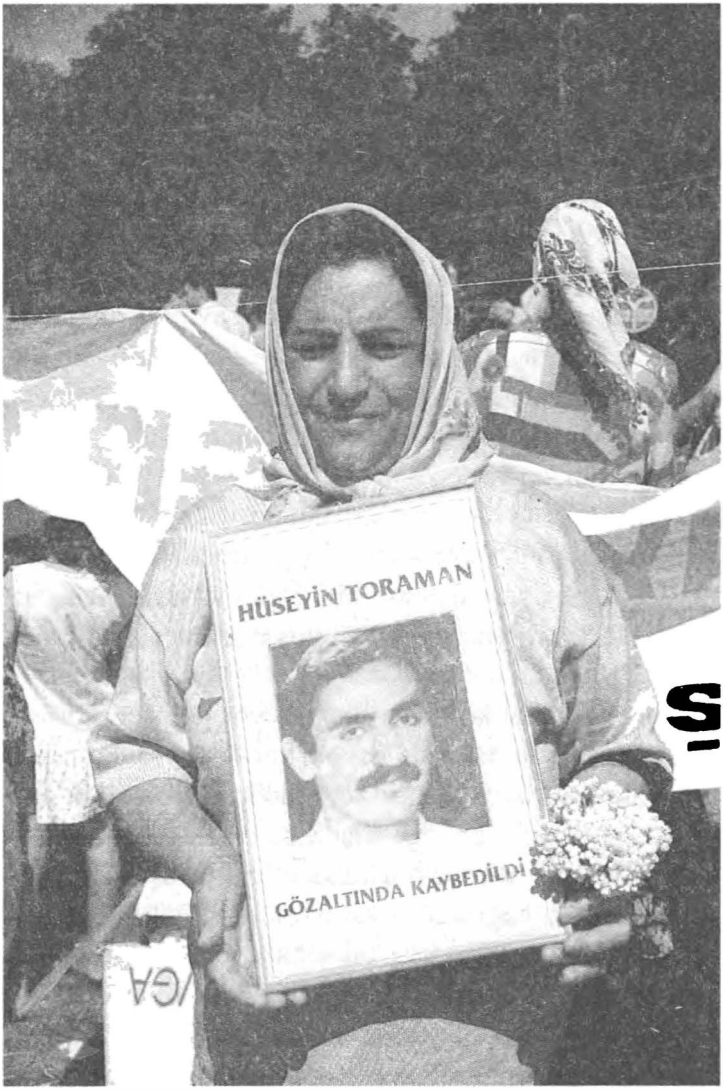
Hüseyin bir kez İstanbul Üniversitesi'nde korsan bir gösteriye katılmış. İçeri alınıp sonra bırakılmış. Bir keresinde de 1 Mayıs bildirisi dağıtırken yakalanmış. Polisle tanışlığı bu kadarla kısıtlı. Hüseyin'i kayıp olma noktasına getirecek olaylar silsilesi şöyle başlıyor. Gebze'de bildiri dağıtan üniversiteli çocuklar yakalanıyor. Sıkıştırılınca arkadaşlarının adlarını veriyorlar. Polis,

Hüseyin'in babasına telefon ediyor. Baba, "Gelin, buyrun. İşyerindeyim," diyor. Birlikte karakola gidiyorlar. Karakola adım attığı andan itibaren tutuklu muamelesi gören baba isyan ediyor. "Yahu ben kendim sizi çağırdım. Buraya da kendim geldim," diyor. Hüseyin'in adresini soruyorlar ısrarla. Baba, "Bilmiyorum," diyor. Gebze karakoluna götürüyorlar. Kendi anlatımıyla "50 yaşında işkenceden geçiyor." Babayı karakolda iki gün aç tutuyorlar. Gözleri bağlı. İkide bir tartaklayıp "Bize onu bulup getireceksin," diyorlar. Bu arada Hüseyin'in evine karargâh kuruyorlar. Hüseyin'i evinde Gebze karakolundan silahlı iki polis bekliyor. Hüseyin'in babası, gözleri bağlı, telsiz seslerinden olan bitenin hepsini duyuyor. Telsizlerde birden kıyamet kopuyor. "Ah!" diyorlar. "Kaza oldu," diyorlar. Ali Rıza Bey Gebze karakolunda aç, susuz, gözleri bağlı bir halde oğlunun evinde uğursuz bir şeylerin yaşanmakta olduğunu anlıyor. İstanbul'dan da bir ekip Hüseyin'in evini basmaya gelmiş. Üçüncü kattaki daireye çıkarken yukarıdakilerin ayak seslerini duyunca aşağıdan bütün apartmanı taramışlar. Yukarıdaki Gebze polislerinden biri ölüyor, öteki ise yaralanıyor. Ali Rıza Bey'in üstündeki baskı iyice yoğunlaşıyor. "Senin yüzünden oldu. Çocuğunu zamanında teslim etseydin bu kaza olmazdı." Gece yarısından sonra, ölen polisin kardeşi geliyor. O da polis. Ali Rıza Bey'i tekmelemeye başlıyor. İşte orada araya bir kadın sesi giriyor. Galiba komiser. "Yapma," diyor. Ali Rıza Bey, onca dayağı sineye çekiyor. "Her yerimde izler vardı. Ama mahkemeye veremedim. Çocuğa bir şey

yapmasınlar diye," diyor. Bu arada, sabaha kadar bir kadının acıyla inlemelerini dinliyor. Sabah, salıvermek için gözlerini açtıklarında o kadını görüyor. "Nasıl dövmüşler!" diyor. Kadın perişan. Aradıkları çocuklardan birinin anasıymış. Babayı da dövmüşler. Ali Rıza Bey'i salmadan önce Terörle Mücadele'nin bodrumunda diğer insanlarla birlikte sıraya diziyorlar. Karşılarında sivil polisler. Kısa boylu komiser, "Hüseyinleri bulacağız. Size tabutta getireceğiz," diyor. Ali Rıza Bey'in bunca yıl sonra hâlâ hazmedemediği şey bu. "Sinirlerim bozuldu. Cevap da veremedim. Onun hâlâ sıkıntısını çekiyorum," diyor.

Hüseyin'le Gülay olanları duyunca kaçmış. Zaten evlerinin kapısına mühür vurulmuş. "Burada bir polisimiz şehit olmuştur. Burası bir örgüt yuvasıdır. Kanı yerde kalmayacaktır" yazısı asılmış delik deşik edilmiş kapıya.

Ertesi sabahın köründe yine geliyor polisler. Hüseyin'in anası hasta. Belinde kayma var. Yatıyor. Polisler yatak odasına dalıyor. Her yeri didik didik ediyorlar. Hüseyin'in üstüne titrediği küçük kardeşi o polis baskınının korkusunu bir türlü üstünden atamamış. Geceleri kan ter içinde bağırarak uyanıyormuş. "Polisler geliyor" diye. Polis, yakındaki kahvehaneye birini yerleştiriyor izlesin diye. Artık hikâye kan davasına dönüşmüştür. Bu gözaltı epey sürüyor. Evi bastıklarında Toramanların telefon defterinden sayfalar da koparmışlar. Telefonlar dinleniyor. Bu arada Hüseyin'le Gülay kaçak değil. Rahat yaşıyorlar. Bir pazar günü saat on su-

HÜSEYİN TORAMAN
GÖZALTINDA KAYBEDİLDİ

larında Hüseyin evinden çıkıyor. Fırından ekmeğini, bakkaldan yumurtasını, gazetesini alıyor. Eve dönerken bir araba yolunu kesiyor. Birkaç sivil Hüseyin'i yakalayıp kafasına vura vura arabaya bindiriyor. Bakkal Meryam, "Adam kaçırıyorlar, aman bizim çocuğu kaçırıyorlar," diye bağırıyor. Daha sonra, Milletvekilleri Alt Komisyonu'nun sıraladığı olasılıklardan biri olan "Tanıkların Ermeni olması nedeniyle olayda Ermeni bağlantısı üzerinde durulmalıdır" işte bu bakkal Ermeni Meryam yüzünden. Bakkal Meryam'ın "polis" çığlıkları üstüne o sivil adamlar, "Fazla konuşma, biz de polisiz," diye karşılık veriyor.

Bilenler, suç ortakları

Hikâyenin bundan sonrasını Michel del Castillo ne güzel yazardı. Ya da farklı bir dokunuşla Mario Puzo. Hüseyin'in babası anlatırken çoğu yerde aciz kalıyor. Toparlayamıyor. Hüseyin kayıp olur olmaz Toraman ailesi üzerindeki baskı kalkıveriyor. Artık izlenmiyorlar, basılmıyorlar, telefonları dinlenmiyor. Baba, Hüseyin'in kaçırıldığı noktadan 150 metre uzaktaki karakola gidiyor. Hüseyin'in her gün önünden geçmesine kayıtsız kalan karakola. Karakoldan "Siyasi Şubeye götürmüşlerdir" cevabını alıyor. Oraya gidiyor. "Biz almadık, gidin nereden aldılarsa oraya sorun," diyorlar. Ali Rıza Bey sonunda avukatlarla tanışıyor. Savcılığa başvuru yapıyorlar. Gayrettepe'nin kapısını aşındırıyorlar. Ce-

vap aynı. "Gebze'dedir. Oraya gidin." "Gebze'ye gittik. Yok. Geri geldik. Umudumuz iyice şaşırdı," diyor Ali Rıza Bey. Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne başvuruyor. Gide gele savcı yardımcısı Yaşar Günaydın'la tanış oluyor. Günaydın oraya buraya telefon açıp soruyor. "Bak evladım," diyor. "15 gün bekle, neredeyse çıkar," diyor. Bu arada Yaşar Günaydın başsavcı oluyor. Epeyi bekleyen, ama bu arada boş durmayıp çeşitli kapıları çalan Ali Rıza Bey yine DGM'ye gidiyor. İçeri almak istemiyorlar. Dalıp giriyor. Karşısında Ali Rıza Bey'i görünce Günaydın, "Bak evladım, sana yardım etmek istiyorum, ama edemiyorum. Bu iş beni aşıyor," diyor. Ali Rıza Bey'in dizlerinin bağı çözülüyor. Valilikten Emniyet Müdürlüğü'ne yazı yollanıyor. Baba, elleriyle götürüyor. İçeri bırakmıyorlar. Yazı, "dosyasıyla birlikte suçu neyse gönderin vs." diyor. Yine cevap yok. Artık Ankara'nın yolu gözükmüştür. Baba Toraman, Meclis'e çıkıyor. Bölgesinin milletvekili Bakan Moğultay'ı buluyor. Moğultay çok yakın arkadaşı olduğunu söylediği Mehmet Ağar'ı arıyor. Ağar, "bizde yok," diyor, Ercan Karakaş sorumluluğu alıyor. Babanın yanında duruyor. Erzincan milletvekili Mustafa Kul da aracı oluyor. Babası orada oğlunun takma adını öğreniyor. Hüseyin'i kimileri İsmail Çelik adıyla tanıyor. Mustafa Kul, Emniyet'ten ellerinde bu isimde biri olduğuna dair bilgi alıyor. Baba Toraman'ın içi rahat ediyor. Mustafa Kul onu yemeğe çıkarıyor. Milletvekili İbrahim Tutu da geliyor. Eski aile tanışı. "En fazla 10 sene verirler. Ben ona bakarım," diyor. Sonra Moğultay'a oğlunun izini bulduk-

larını söylediğinde, şaşkına dönüyor. Çünkü Moğultay kızıp köpürüyor, "Bana yok dediler. Nasıl olur?" diyor. Mustafa Kul'un rengi kaçıyor. Çekip gidiyor. Baba Toraman kendisini küçük bir iktidar tartımının ortasında buluyor. Karakaş'ın randevusuyla İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'e çıkıyor. Sezgin sırtını sıvazlıyor, "Oğlun devlet güvencesi altında, merak etme," diyor. Sonra Adalet Bakanlığı. Sonra Başsavcılık. İlk gidilen başkomiserin, bakkal Meryam'ın, kuruyemişçinin, ev sahibinin tanıklıklarını kaydetmiş olduğu kaset elinde, devletin bütün katlarında deliler gibi dolanıp oğlunu arayan bir baba. Bu arada savcı, "Bu işi kan davasına çevirmişlerdir. Başın sağ olsun," diyor. Yüzlerce isim. Bir yığın tanık. Devletin en üst kademelerinde, perişan bir babayla dertleşme üslubuyla dile getirilen çaresizlik.

Geride kalanlar

Hüseyin kayıp. Anası her gece uykusundan çığlık çığlığa fırlıyor. Açlık grevinde, insanları ayağa kaldırmış. "Öldürmemişlerdir benim oğlumu. Bir yerlerde tutuyorlardır. Gelecektir," diyor. Eşinin sözcükleriyle "umutla umutsuzluk arasında ezilip gidiyor." Küçük kardeş korkuyla büyüyor. Ağabeyini özlüyor. Baba ölüsünü bulmaya razı. Eşi Gülay kimbilir nasıl yaşadı sevgilisinin bir anda yokoluvermesini. Ben de Hüseyin'i çok özlüyorum. O benim ilkokulda en iyi şiir okuyan kara gözlü arkadaşım.

Onu Unutma!

HAYRETTİN EREN
Afili Küçük Abim Hayri...

HAYRETTİN, 20 Kasım 1980 günü evinden ve hayatımızdan çıktı. Bir daha dönmedi. Hayrettin Eren'le aramıza tam 15 yıl girdi. Hepimiz onsuz büyüdük, yaş aldık, yaşlandık. Hayri'den artakalan fotoğrafların hepsi siyah-beyaz. O, ilk kayıp edilenlerden. 12 Eylül'ün ilk kurbanlarından. Ondan kalan anıları sevdiklerinden ödünç alabilmek, parçaları birleştirerek derli toplu bir portresini oluşturabilmek epeyi güç. Kayıp aileleri arasında en çok, onun anası güzel Elmas Hanım'ı dinlerken ürktüm. Onun anlattığı kadarıyla yetinmeyi seçtim.

15 yıl bekleyebilen; aradan bunca zaman geçtikten sonra bir yaradan artakalan belli belirsiz bir iz gibi sarsmadan ama yine de o ürpertici kamaşmanın eşliğinde kendini ele veren anılar. 15 yılın zırhına bürünmüş, kendi dilini çoktan edinmiş anılar. Yazgıyla bağlantısı kurulmuş, verdiği isyan duygusu evcilleştirilmiş bir kayıp. Evinin duvarlarından fotoğrafları indirilmiş, geçmişe uğurlanmış. Artık katıksız bir sevgiyle anılıyor. Zamanın bize emanet ettiği o katıksız sevgiyle. Kaygıların, umutların bulandırmadığı sevgiyle. Elmas Hanım'ı dinlerken, bu binbir acıyla kurulabilmiş dengeyi bozmaktan, bu hayatı yaşanabilir kılan üslubu incitmekten

korktum. Neresinden baksanız, 15 yıl sonra; ancak yüzlerce insan kayıp edildikten sonra; kayıplar kaçınılmaz bir şekilde hayatımızın gündemine oturduktan sonra kapılarını çalan bir gazeteciydim. Elimde küçük bir kayıt cihazıyla, o cehennem sıcağında kanter içinde karşısında otururken beni herkesle ortak eden suçumu çok yoğun olarak hissediyordum. Sonrası, ananın bana emanet ettiği fotoğrafların karşısında geçirilen günler. Ona kimi ayrıntıları sormayı akıl edemediğim için hayıflanarak geçirdiğim onca zaman.

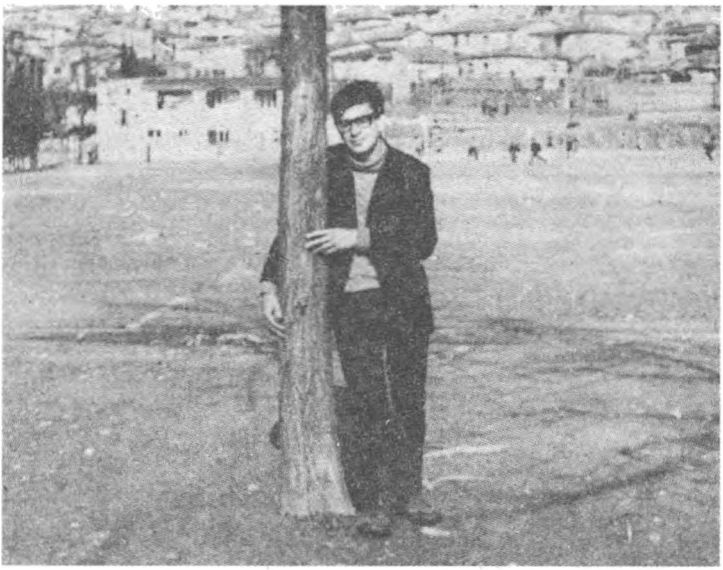
Çapkın delikanlı

Hayri'nin büyük, kravatsız vesikalığının arkasında Foto-Fiko-Hasköy 24 Ağustos 1974 yazıyor. Belki bu kadarı bile yeter. Benim de o tarihlerde çekilmiş bir fotoğrafım var. Benim saçlarım da dalgalı, o dönemde başa bela saçlar. Aynı şekilde, bir keşişinki gibi öne taranmış, yanları da aynı boyda, kulaklarımı örtüyor. Demek, modaymış. Ben, Hayri'den birkaç yaş küçüğüm. Onun bakışlarındaki, dünyayı düelloya çağıran ifadeyi tanıyorum. Genç bir bıyık; seyrek, fotoğraf çektirmek için uzaması, "forma girmesi" beklenememiş, stil bir sakal. Ama yine de gözler; miyop gözlüğünün bile fazla küçültemediği iri, güzel gözler. Diğer resimlerine de bakınca gözlerindeki muzip ifadeye alışıyorum. Oyuncu; dünyanın vadettiği bütün hazları aklında tutan bir delikanlının gözleri. Zeki gözler. Hayrettin'in doğum

tarihi 2 Mayıs 1954. Açıp gazeteye bakıyorum. Boğa burcu. Bu burçtan arkadaşlarım var. Zeki, hazlara açık, coşkulu insanlar. Hayri, Eren ailesinin ikinci çocuğu. Bir ablası var. Anası, daha sonra doğan biri kız iki çocuğuyla birlikte bu dört kardeşin birbirleriyle çok iyi geçindiklerini söylüyor. Abla hâlâ ana-babasıyla yaşıyor. Sessiz, sakin, konuşmalara pek katılmayan bir kadın. Küçük erkek kardeşi Faruk da henüz ana-baba evini paylaşıyor. Evde kardeşler arası didişmeler hiç olmazmış. Hayri, sanatçı ruhlu, sakin bir çocuk. İyiliksever, herkesin yardımına koşan, kimsenin incinmesini istemeyen bir çocuk. "Düşkün gördü mü, elinde ne varsa vermeye çalışırdı," diyor anası. "Yaşlılara hürmeti çoktu," diyor. "Bu kadarcık çocuktu, hayret ediyorlardı, bu yaşta ne kadar hürmetkâr diye." "Yoktan var etmeye çalışan bir çocuktu. Hayatta kıskançlık nedir bilmezdi." Belki de çok kabiliyetli oluşundan. Duvarlarda Hayri'nin hiçbir fotoğrafı asılı değil ama yağlıboya bir resmi asılı yemek masasının üstünde. Bir peyzaj. Denize batan bir güneş. Resimden heyecan ve coşku okunuyor. Uzak bir denizi resmetmiş. Resmin altında çok genç bir imza. HAYRİ. Anası resme düşkünlüğünden söz ediyor. Mahallede futbol oynayan, evde de resim yapan bir arkadaşım oluyor böylece. Hayri, İngilizce'yi de çok çabuk öğrenmiş. Kadıköy Maarif Kolejine bağlı Yabancı Diller Okulu, İngilizce Bölümünü bitirmiş. Çok başarılı bir öğrenci. Üstelik öyle çok çalışan bir çocuk da değil. Okula gitmeden şöyle bir ayaküstü bakıverirmiş. Arkadaşları "keşke biz Hayrettin gibi olsak da hiç

okumasak," derlermiş. Küçük, gözlüksüz vesikalığı ÜSYM soğuk damgalı. Arkasında da sınav numarası yazıyor. Bu fotoğrafta gözlüğü de atmış ya, iyice çapkın bir bakış yerleşmiş yüzüne. Bütün fotoğraflarında kendinden emin bir bakışı var Hayrettin'in. Hevesiyle, heyecanıyla, sevinçleriyle, ödeşmeye hazır bu dünyayla. Rahat, hatta baştan çıkarıcı bir bakışı var resimlerinde. Biri hariç. Bu fotoğraf besbelli diğerlerinden birkaç yıl eski. O güneşli sonbahar günü, kimsesiz bir ağaca sarılmış, yüzünü rüzgâra vermiş... Arkasında, büyüdüğü semt; Hasköy. Alnını okşayan rüzgârla hayallere dalmış gibi.

Hasköy, doğup büyüdüğü semt. İstanbul'un yoksul binbir yüzünden biri. Arkasını çok sevdiği o futbol sahasına verip resme durmuş delikanlı, aydınlığa bakan bir ailenin çocuğu. Rahat bir gençlik yaşıyor. Anasının sözleriyle "Saçlarını uzatırdı, eve istediği saatte gelip giderdi." Futbol delisi. Top peşinde koşturmaya bayılıyor. Bu fotoğrafta arkasındaki sahada oynayanlar görüyorum. Bir an onu sanki bir şey dürtmüş, oyunu bırakıp usulca o ağacın yanına gelmiş. Oynayanların uğultusu geride kalmış. Sanki kendini uzun sürecek bir gençliğin karşısında yorgun ve hüzünlü hissediyor. Çok sevdiği Fenerbahçe'nin o haftaki maçını kaçırsa, ne gam. Hayri'nin bu suretinde 70'lerin afili, asri zaman delikanlısının hülyalı bir genç adam olarak portresini görüyoruz. Bu fotoğrafın ilginç yanı da o özel an üstüne bize bir ipucu sunmaması. Piknikte kızkardeşiyle saptanan anı, ormanda bir ağacın tepesinde gömleğini göbeğinde

bağlamış anı, hep birer mutluluk suretine bakıyor. Hepsinde bir "duruş" var. "Poz" verilmiş. Ama Hasköy'ü ardına alıp çektirdiği o fotoğrafta bu tür bir hazırlık göremiyoruz. Besbelli resim çekmeye meraklı bir arkadaşı ilk amatör kamerasıyla saptayıvermiş, belki de hiçbir özelliği olmayan o anı. Hayri de ağaca yaslanmış. İnce uzun parmaklarıyla hissediyor ağacı. Resmini çeken arkadaşına rağmen yalnız. Karate kursuna gitmiş, futbolcu, koyu Fenerli, ressam, bir de tabii gönlünü arabalara kaptırmış küçük abim Hayri'yi hep bu suretiyle hatırlıyorum.

Hasköy'den Avcılar'a

Anası, "Hayri'yi tek kolla yetiştirdim," diyor. Hayri'nin babası memur. O maaşla altı kişilik aile nasıl geçinir. Güzel Elmas Hanım öyle kolay yılacak kadınlardan değil. O da "çarşı işi" yapıyor. Evin bir bölümünü küçük bir atölyeye dönüştürüp büyük kızıyla birlikte çorap ütülüyorlar. "Mahmutpaşa'da beni tanımayan esnaf yoktur," diyor Elmas hanım. "Çalışmak ayıp değil ki. İyi de para kazanıyoruz." Hırçınlığı olmayan, kavgadan hoşlanmayan, tatlı dilli Hayrettin'in ailesinden gizlisi saklısı yok. En büyük tutkusu da arabalar. Arabalara âşık. Çünkü araba, hız; araba, özgürlük. Araban varsa Hasköy, İstanbul. Araban varsa dünyanın hızına yetişebilirsin. Yoksulsun. Dünya senden kaçıyor. Her mucizenin kıyısına bir araba park etmiş, sana farlarıyla göz kırpıyor. Hayri, bir araba istiyor. Babası İstanbul Belediyesi'nden emekli oluyor. Sütlüce Mezbahası'ndan. Bu çocuğa bir araba alacağım, diyor. Hasköy'de Hayri'nin doğup büyüdüğü tek katlı, küçük bir evleri var. Elmas Hanım yalvarıyor, "Yapma," diyor, "bu parayla evin üstüne bir kat çıkalım." Ama evin erkekleri çoktan kaptırmışlar gönüllerini arabaya. Baba, Hayri'ye araba alıyor. Yıl 1978. Hayri arabasıyla Hasköy'ün en afili delikanlısı. Ama mahalle karışık. "O zaman Türkeşçiler çok hızlıydı," diyor Elmas Hanım. Mahallenin Bozkurtları bu araba meselesini değerlendiriyor. Hayri'yi sıkıştırıyorlar. "Bak, annenle ablan çarşı işi yapıyor. Durumunuz

parlak değil. Gel, bize katıl. Sana silah da verelim. Ayda da 25 bin lira maaş bağlayacağız." Hayri, "Biz çalışıyorsak, oturup bey gibi yiyoruz. Hem durup dururken niye bana bu kadar para veresiniz?" diyor. Elmas Hanım, aktardığı bu diyalogu sonradan öğrenmiş. Hayri o sıra anlatmamış olan biteni. Bozkurtlar Hayri'yi birkaç kez daha sıkıştırmış. Elmas Hanım'ın fikrince de ona bir kez açılmış bulundukları için düşman olup peşine düşmüşler. İki kere de evlerini taramışlar. Gecenin kör bir saatinde. Eren ailesi bakmış, bu iş böyle olmayacak. Hasköy'ü terk etmeleri gerekiyor. Onca yıl kök saldıkları mahalleyi bırakıp Avcılar'a yerleşmişler. Ama hayatları eski ritmine dönmeyecektir. Hayrettin, artık tehlikeli bir adamdır. "Solcu diye şikâyet etmişler. Polis iki kere eve baskın yaptı." Bir keresinde de Elmas Hanım Hayrettin'i camdan kaçırmış. Özellikle o asker baskınını unutamıyor. "Hayatım boyunca unutamayacağım

o günü," diyor. O baskını bekliyorlar. Hayrettin'i camdan kaçırmışlar. Bari kızları da kaçıralım demişler. Büyük kızı teyzesine yollamışlar. Küçük kız da yok zaten. Elmas Hanım anlatıyor. "İkimiz amcanla başbaşa oturuyoruz. Ben namazımı da ihmal etmem. Siyaset başka, inanç başka. Şimdi herşeyi birbirine karıştırıyorlar." Elmas Hanım namazını kılmış. Post bir seccadesi varmış. Onu da nasılsa sabah yine kılacağım diye ortada serili bırakmış. Hayri'nin babası da birkaç kadeh içmiş. "Kafası biraz bulanık." Hadi yatalım deyip yatmışlar. Birkaç saat sonra kıyamet kopmuş. Bir başçavuş dikmiş silahını Elmas Hanım'ın göğsüne. "Hayri nerede?" "Bilmiyorum." "Pekiyi kızlar nerede?" "Adapazarı'na düğüne gittiler." Başçavuş seccadeyi fark etmiş. Babaya dönüp bağırmaya başlamış: "Pis herif sen mi kıldın, ulan senin neyine namaz?" Elmas Hanım'ın kıldığını öğrenince iyice köpürmüş. "Tito'nun neyine namaz?" Tito, Elmas Hanım'ın baskıncı asker, polis arasında lakabı. "Neden bilmem, Bulgar mı, Yunan mı, başbakan mıymış neymiş," diyor Elmas Hanım. Elmas Hanım'la "Göçmen misin, gözlerin yeşil" diye dalga geçerlermiş. Gerçekten de Elmas Hanım'ın çok güzel, yeşil gözleri var. Elmas Hanım hâlâ çok güzel. Hızını alamayan başçavuş çıkmış post seccadenin üstüne, başlamış tepinmeye. "Hani çocuk annesine kızar da zıplar ya, öyle," diyor Elmas hanım. "Tüylerim diken diken oldu. O anı hiç unutmayacağım." Elmas hanım gözlerini uzaklara dikiyor. "Çok ezdiler, hakaret ettiler. Sonra da çocuğuma ne yaptılarsa yaptılar."

Hayri'ye ne yaptılar?

20 Kasım 1980. Hayri'nin arabası çizilmiş. Onu yaptıracak. Bir de arabasındaki elektrik yükselticisini satmayı düşünüyor. Havalar soğumuş. Kömür parası yaparız, diyor. Her günkü gibi çıkıyor. Anası da kardeşleri de onu bir daha göremeyeceklerini bilseler... Hayri'yi dörtkol-

dan aramaya başlıyorlar. Bir hafta her yere soruyorlar. Birileri, yakalandı herhalde, diyor. Elmas Hanım kalkıp Gayrettepe, 1. Şube'ye gidiyor. Binanın önünde Hayrettin'in zincirlenmiş arabasını görünce biraz ferahlıyor. Arabanın plakası sökülmüş ama, renginden, içinden tanıyor. İçeri girip oğlunu sorduğunda aldığı cevap irkiltici. "Bilmiyoruz. Biz de onu arıyoruz, bulamıyoruz." "Arabası burada, oğlum da burada olmalı," diyor ana. Polisler şöyle bir bakışıyorlar. Bir tanesi bir kahkaha atıp dışarı çıkıyor. Arabaya bakmaya. "Senin oğlun burada yok," diyorlar. "Çek git." Elmas Hanım perişan. Aşağıya iniyor. Dışarda pis bir yağmur yağıyor. Arabanın yanına gidiyor. Hayri'nin arabasını okşamaya başlıyor. Bir polis yaklaşıyor. "Ne arıyorsun burada?" diye soruyor. Elmas Hanım derdini anlatıyor. Polis, "Defol git buradan, yoksa seni de alırlar," diyor. "Alsınlar, ne yapayım alırlarsa. Çocuğuma ne olduysa öğrenmek istiyorum." "Git diyorum sana," diye bağırıyor polis. Elmas Hanım direnmiş. Anlatırken, "direnmedim desem yalan olur," diyor. Polis Elmas Hanım'ı sol kolundan tutup savuruyor. Elmas Hanım çamura yuvarlanıyor. Zorlukla kalkıyor, "Bak oğlum," diyor, "sen o çocuğun yerinde olsaydın, benim yerimde de anan olsaydı ne yapardın? Torba gibi atıyorsun beni!" Polis "Defol!" diye haykırıyor.

Başvurmadıkları yer kalmadı, o günden sonra. Oğullarının içerde olduğunu duydular, resmi olmayan kaynaklardan. Sonunda bir basın toplantısı yapmaya karar verdiler. Başta Yeni Gündem dergisi olmak üzere

çeşitli yayın organlarıyla görüştüler. Hayrettin'in arkadaşları biraraya geldi. İçlerinden biri, Antalya'da bir yazlıkta çalışıyormuş. Elmas Hanım'ın halini görünce dayanamadı. Onlara destek oldu. Hayrettin'in birlikte tutuklandığı 8 arkadaşı biraraya geldi. Mahkemeye müracaat edildi. Sekizi de bir hafta aynı yerde içerde kaldık diye ifade verdi. Bir sonuç alınamadı. Savcılığa başvuruldu. Eren ailesi ikide bir gidip mahkeme ne zaman olacak diye soruyor. Aldıkları cevap aynı: Soruşturuyoruz. Başlangıçta aileye büyük yakınlık gösteren savcı sonunda demiş ki "Ben çocuğunuzun peşine düşsem, beni yarın açığa alırlar, ya da sürgün ederler." Hangi kayıp ailesiyle görüşsek savcıların, komiserlerin, milletvekillerinin, hatta bakanların aynı aczi, benzer sözcüklerle dile getirmiş olduklarını öğreniyoruz. Sonunda Cumhurbaşkanı'na dilekçe yollandı. Cevap geldi. "Oğlunuzu biz de bulamıyoruz. İstanbul Polisinin kayıtlarında görünmüyor."

15 yıl böyle geçti

Hayri'nin kardeşi Faruk'u içeri alıp sorgulamışlar. "Ağabeyin nerede?" diye. Faruk 1983'te 33 gün açlık grevi yapmış. Sonunda hastaneye kaldırılmış. Ağabeyi aklına geldikçe aklını kaçıracak gibi oluyormuş. Elmas Hanım, "O da çok çekti," diyor. Faruk, şimdi iyi bir gazeteci. Gözlerinde Hayri'nin gözlerindeki muzip pırıltı.

Elmas Hanım, "Ne yaptıysak bulamadık, bulacağı-

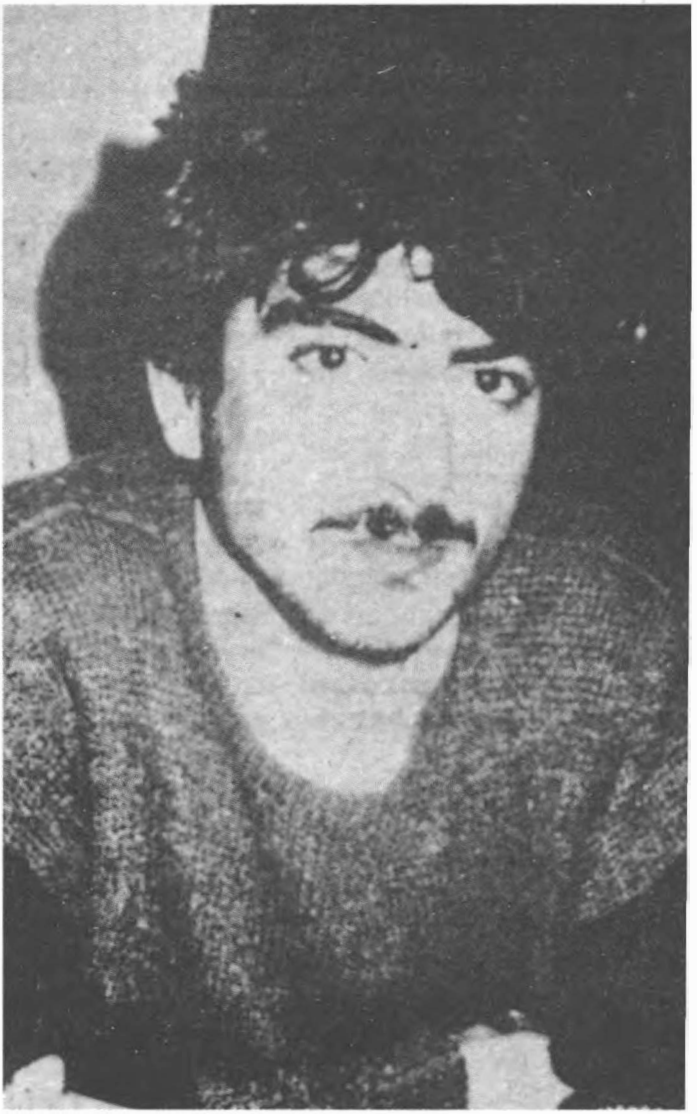
mız da yok," diyor. "Ölüsünü bulsam, yerini bulsam, yetecek bana. Şurası deseler, bir dal çiçek alıp, götürüp koysam, ne kadar mutlu olurum. Zaman geliyor, acaba diyorum. Zaman geliyor, nereden gelecek, diyorum." Kimsesizler mezarlığını duyunca Elmas Hanım'ın içi titremiş. Kimileri, "Öyle deme, 50 sene sonra çıkıp gelen var," diyormuş. Herşeye rağmen kör umudun güvencesine inanan; umudu iman belleyen insanlar vardır ya, işte onlar. Oysa umut insanı her zaman ayakta tutmaz. Umudun körü insanı zehirlemez mi? Zaten Elmas Hanım da "Öyle çocuk değildi. Kardeşlerine çok bağlıydı. Öyle olsa ne yapar eder, bir yolunu bulur, bir haber yollardı," diyor. Yine de gözlüklü bir şoför gördü mü içi hop ediyormuş. "Sanki oğlum geziyor. Öyle hissediyorum." Elmas Hanım çok ağlamış, çok dövünmüş. Bir gün kayınpederi tarafından azarlanıncaya dek. Kayınpederi sert bir adammış. "Ağlayacaksan git başka yerde ağla. Gözüm görmesin seni," diye azarlamış Elmas Hanım'ı. Elmas Hanım o günden sonra gözyaşlarını çocuklarına bile göstermemiş. Hayri'nin resimlerinden tanıdığımız, şimdi öğretmen olan küçük kızkardeşi, anasına çok destek olmuş. Cesur, akıllı bir kız. Anasına oyalanabileceği işler çıkarırmış. Bir sabah evden çıkarken anasına "Şu kazağımın lastiğini örer misin?" demiş. Maksat, anayı oyalamak. Ana evde yalnız kalınca oturmuş. Şişe ilmekleri atmış. Dalmış gitmiş. İlmekleri "En iyisi-en doğrusu-en güzeli" diye sayıyormuş. Saymamış olduğunu fark ediyor. Haydi baştan. Dalıyor, yine en iyisi-en güzeli-en doğrusu... Üç şiş aynı şey. Son-

ra kalkmış, elini yüzünü yıkamış. "Ben kendine bakan, kendini kollayan bir kadındım. Çok yıprandım," diyor Elmas Hanım. "Biri geliyor, 'oğlunu copla vura vura öldürdüler,' diyor. Biri geliyor 'elektrik verip öldürdüler,' diyor. Allah kimseye evlat acısı göstermesin. Çok yıprandım. Eski Elmas değilim." Hayri'yi aramak için tek katlı evlerini satmışlar. Ablası işten çıkmış. Küçük kızın Ankara'ya tayini çıkmış. Faruk içeri girmiş. Kaç kere Köşk'e kadar çıkmışlar. Elmas Hanım "O zaman iki lafı üst üste koyabiliyordum, şimdi sapıttım," diyor.

Babası kendini toparlayamamış. Her akşam içiyormuş. Bazı akşamlar, "Arabayı iyi ki almışız. Oğlumun içinde kalmadı. Almamış olsak şimdi yazıklanacaktık," diye ağlıyormuş.

Küçük abim Hayri'yle bir akşam otürup şimdiki arabalardan konuşmak istiyorum. Fenerbahçe'nin halinden. Ferah şeylerden.

Elmas Hanım içini çekiyor. "Çok tatlı bir çocuktu. Fakat işte hayatı... gençliği böyle oldu..."

İSMAİL BAHÇECİ

Ölüme Nişanlı Şair Kardeş İsmail

İSMAİL'DEN artakalan, bilebildiğim üç fotoğraf var. Birinde epeyi genç. Belki lise yılları. Diğer ikisi dikkatli şehir sakinlerinin aşina oldukları, kayıp afişlerine basılmış fotoğraflar. İsmail, yakışıklı bir genç. Bize kalan suretlerinde yaşlanmayacağını bilen, inatçı bir delikanlının kayısı kokan sertliği var. Bize bakarken onunla yollarımızın ayrıldığı kavşağa bakıyor gibi. Örtük bir çapkınlık da var bu bakışlarda. "Ben gidiyorum, siz kalın," diyen. İzini, titizlikle seçtiği insanlarda bırakmış. Besbelli bu yüzden, onu bize etraflıca anlatabilecek kimseye ulaşamadık. İsmail bir gün eve gelip bütün fotoğraflarını toplamış, gitmiş. "İllegale geçtikten sonra." Yıllar önce. Ailesine fazla bir şey bırakmamış. Küçük kardeşine bıraktığı şiirler dışında. Anasıyla babası, kayıp edilen çocukları hakkında konuşmak istemiyorlar. Onların gözünde bu dava çoktan kapanmış. İsmail'in

yaşamından ümidi kesmişler. Oğulları Metin, onların savaşma direncini yitirdiklerini, kolayı seçtiklerini söylüyor. Ama Metin de, İsmail'in nasıl bir genç olduğunu ilk sorduğumda "Ben de tanımıyorum onu," diye başlıyor söze. Ağabeyini sekiz yıldır görmediğini öğreniyoruz. İsmail'den bize kalan ipuçları, şiirleri... Onların da bize söylediği; bizimle ancak 25 yıl geçiren bu delikanlının ölümü hep göğüs cebinde taşıdığı, arada bir çıkarıp o aynada saçlarını taradığı.

İstanbul çizgi roman

İsmail, 1969 doğumlu. Ciddi, içe kapanık bir çocuk. Diyarbakır'da yaşadığı, ömrünün ilk on yılı hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Babası, berber. Babaannesi ve bütün amcaları çoktan İstanbul'a yerleşmiş olduklarından baba, İstanbul'a göç kararı alıyor. Yıl 1979. Baba, önce tek başına gelip amcalarının yaşadığı semt, Nişantaşı'nda bir berber kalfalığı işi buluyor. Sonra da ailesini getiriyor. İsmail ve üç erkek kardeşi İstanbul'un İstanbul'unda; Nişantaşı'nda iki odalı bir bodrum katında büyümeye başlıyor. İsmail, en büyükleri. Nişantaşı, Madalyon sokağa düşüveren Diyarbakırlı aileye amcalar ve babaanne destek oluyor. "İstanbul bize değişik geldi," diyor Metin. "Biz de onlara biraz değişik geldik!" Belki ta o zamandan, değişik gelenlerin hep bodrumlarda oturduğunu hissediyor İsmail.

Bodrumlardan yükselen o kavrulmuş soğan koku-

sunun; rutubetin hızla yaşlandırdığı kahkaha seslerinin, o binaların sakinlerince nasıl ürkünün zehirlediği bir kayıtsızlıkla kabul gördüğünü anlıyor belki. Anlamaya başlıyor, şehre derinden, yeraltından başlayan çocuk. İsmail, Selim Sırrı Tarcan İlkokulu'na beşinci sınıftan giriyor. Kısa zamanda İstanbullu çocuklara yetişiyor. Nilüfer Hatun Ortaokulu'nda her yıl teşekkürler, takdirnameler getirerek sürdürüyor eğitimini. Ailecek büyük şehre uyum sağlıyorlar. Diyarbakır, artık uzak, büyülü bir isimdir. Son on beş yıl içinde en fazla iki kere ziyaret edilir. Orada kalan son dayıları görmek için.

İsmail, adeta cinlidir. Yaşıtları misket oynarken, top peşinde koşarken o, bir köşede oturur, kendi yazdığı romanları çizgiye döker. Harçlığından artırdığı paralarla aldığı boya kalemleriyle boyar. Ya da bir kuytuda okur, okur. Ama, en çok çizgi romanları; etrafına topladığı çocukları heyecandan hayranlığa, bir serüvenden diğerine sürüklediği çizgi romanları... Daha o yaşta, bütün bodrum kat çocukları mahallede hınzırca örgütlenip şarkı yarışması düzenler, Emrah'dan Orhan Gencebay'a gırtlak çatlatırken, İsmail usulca "Karlı Kayın Ormanı"nı mırıldanır. Daha sonra da Beethoven'dan Mozart'a klasiklere gönül verip İdil Biret'ten Suna Kan'a virtüözleri takip edecektir. 1982 yılında aile, Avcılar'a taşınır. Avcılar'da bütün "dışarlıklılar" gibi bodrumdan günışığına çıkarlar. İsmail, Avcılar 50. Yıl Lisesi'nde de aynı başarıyı sürdürür. Liseyi bitirdiğinde de Marmara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksek Okulu, Halkla İlişkiler Bölümü'nü kazanır. Çizgi romanlar üretmeye

ara verir. Siyasi harekette dilini bulmuştur. "Aşkı, kardeşliği, doğruluğu ararken" ölümün gölgesini üstüne alıp arkadaşlarıyla birlikte çemberin dışında durur. Ölümü rakip beller.

1991 yılında Adana'da tutuklanır. Bu, onu kayıp etme girişimlerinin ilkidir. Serbest bırakıldığı anda cezaevinin önünden tekrar içeri alınır. Sonra Antep'e, oradan da Malatya'ya sevkedilir. Bu süre içinde polis tarafından gözaltında olduğu inkâr edilir. Serbest bırakılana kadar yaşadığı 8 gün ailesinden gizlenir.

Koyuluğa düştü gözleri

Bir küçüğü Metin, ağabeyini tanımıyor. "Pek görüşmezdik, bana açılmazdı," diyor. Metin, geçmişteki "serseri" hayatından söz ediyor. Diskolardan, barlardan çıkmazmış. İsmail, ona kızarmış, ama kızdığıyla kalırmış. Metin, ağabeyiyle babası arasında bitmek tükenmek bilmeyen kavgaları hatırlıyor bir de. Bir yaşa gelince mecburen berberliği bırakan babası, İsmail'e "Mücadele edeceksen gazeteci ol, kaleminle savaş," dermiş. Evde bir tek Metin'in küçüğüyle dostluğu varmış. Metin'in söylediğine göre İsmail'i tek tanıyan, o kardeş. Şimdi bir tekstil firmasında çalışan, ağabeyinin kayıp oluşunu bir türlü hazmedemeyen o genç.

İsmail 1990 yılında ailesiyle bütün bağlantısını koparmış. Polis tarafından aranıyormuş. 24 Aralık 1994 tarihinde kayıp edilmesinden birkaç ay önce Metin

onunla Unkapanı'nda karşılaşmış. Telefonlar dinlendiği için evi aramayan ağabeyine o "eski," "serseri" hayatından kan kardeşi Veysel Düz'ün işyeri ve ev telefonlarını vermiş. "Oradan ara, haber bırak. Yaşadığını bilelim hiç değilse," demiş. Ağabeyi kayıp edildikten üç gün sonra polis, Veysel'in dükkânını basmış. Veysel'in ağabeyini almışlar. Veysel Düz'ün hiçbir siyasi bağlantısı yok. İsmail'i tanımıyor bile. İsmail'in poliste olduğunun en büyük kanıtı, bu. Veysel'in telefon numarasını başka bir yoldan bulmuş olamazlar. Zaten Veysel'in Beyoğlu'ndaki ilikçi dükkânını basan polis, onun adı ve numarasının birisinin üstünden çıktığını söylemiş.

İsmail'in peşine düşen ailesi, Ankara'da SHP binasında 9 gün süren açlık greviyle derdini duyurmaya çalışmış. Çiller ve Demirel onlarla görüşmeyi reddetmiş, ama İçişleri Bakanı'nın, oğlunuzu ölü ya da diri, bulacağım sözüyle açlık grevine son vermişler. İsmail'in Ankara, Jitem'den sesi gelmiş. Biri orada "Ben İsmail Bahçeci, beni kayıp etmek istiyorlar" diye bir çığlık duyduğunu söylüyor. 17 Ocak 1995'te Ankara'da bir üniversite kampüsünden sivillerce alınan Özgür Yılmaz da karakolda kendisine "Bahçeci'yi aldık. Çoktan kayıp ettik. Senin sonun da öyle olacak. Bir dahaki sefere seni tutuklamayacağız. Kayıp edeceğiz," dendiğini söylüyor.

Kalın, kara bir bant

İsmail, bize kalan şiirlerinden birinde gözlerimi "kalın, kara bir bantla örttüler," diyor. Henüz yirmisinde hep ölümü anlatan, ölümle inatlaşan şiirler yazmış. O şiirler elden ele çoğaltılmış, el altından dolaşıma girmiş. Bende de bir ilaç firmasının antetli kağıdına elyazısıyla yazılmış şiirlerinin fotokopisi var. İkide bir "Ölürsek Eğer"i okuyorum. Bana John Donne'un ünlü sonesini hatırlatıyor. "Ölüm Mağrur Olma"yı. 400 yıl önce yazılmış o şiiri okumuş olabilir mi? Papaz Donne, 1631' de kendi ölüm hutbesini okuduktan birkaç hafta sonra ölmüş. O da sonesinde derin bir imanla karşı çıkıyor "ölümün sonsuzluğuna". "Kısa bir uykudan sonra, ebediyen uyanırız / Ve ölümün esamesi okunmaz artık; Ölüm, sen de ölürsün."

Metin, ağabeyini anlatırken "Çapkınlığı kesinlikle yoktu. İçkiye karşıydı; içmezdi. Duygusaldı ama duygusallığını dışa vuramayan bir insandı," diyor. "Benim yakınlığım yoktu. Kaybedince onu ne kadar sevdiğimi anladım. İnsanlar öyledir zaten..."

İsmail bir şiirinde de barışın beyaz kuşuna "Ölü gözlerimle seni görmek istedim / bırakmadılar," diyor.

Ben, seni canlı gözlerimle görmek istiyorum kardeşim. Ulaşabileceğimiz bir yerdeysen bize birkaç dize yolla. Ölümden söz etmesin.

İsmail'den kalan iki şiir:

BARIŞIN BEYAZ KUŞU

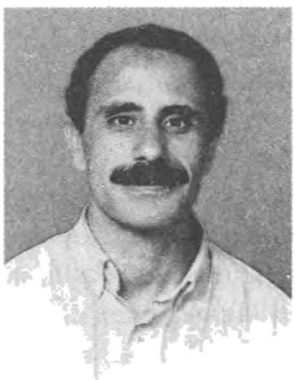
Kırılma bana beyaz kuş!
ben yolmadım tüylerini.
sana taş atan da ben değilim.
İnan...
...Seni yok etmelerine engel olmak istedim.
çabaladım...
ama güçlüler onlar beyaz kuş
vurdular iri kayaları belime
sonra sana fırlattılar o koca kayaları
Ağzındaki zeytin dalını ben koparmadım
Onlar kanattılar, aldılar senden
yakalamak istedim onları...
kaçıverdiler...
demir bir kafese koydular seni
Kafesi kırmak istedim beyaz kuş,
kelepçelediler o an ellerimi.
Zincirlerimi kırmak istedim beyaz kuş,
Çektiler altımdaki tabureyi
susturdular...
Susturdular beni o an
Ölü gözlerimle seni görmek istedim,
bırakmadılar.
Kalın, kara bir bantla örttüler
koyuluğa düştü gözlerim,
kara bir koyuluğa
sonsuza dek...

ÖLÜRSEK EĞER

aşkı, kardeşliği, doğruluğu ararken
ölürsek eğer...
sanmayın gerçekten öldüğümüzü
aslında...
...ölümün sonsuzluğunu yok eder
yaşamın sürekliliğini kazanırız.
Ve ölürken...
...mutlu ve gururlu ölürüz
bir tanrı gibi;
ölümü yok etmenin
sevinciyle ölürüz.

KENAN BİLGİN

Bütün Çocukların Kenan'ı

KENAN'I anlatmak bana çok zor geliyor. Onunla ilgili anıların üstünden tüten; kendimi koyverdiğimde bütün hayatımı büyülü bir bulutla çevreleyen o duman, o koku yazıyla arama giriyor. Coşkunun, özlemin, isyanın, acının ağır, dibe çeken kelimeleri bütün yazdıklarımı okunaksız kılıyor. Kendime daha soğukkanlı, elimi dilimi yakmayan kelimeler bulmalıyım. Onun hayatını dinleyerek çıktığım yolculuğu anlatabilmenin tek yolu bu.

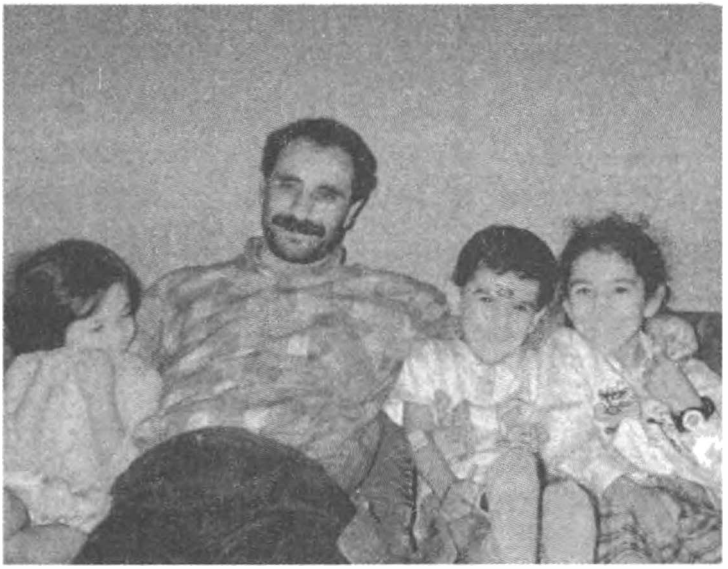
"Kenan'ı anlatmak istiyorum" diye başladığımda sanki şefkatli bir el omuzuma dokunup bana bir resim gösteriyor. Yeğenlerinin arasında yüzünde derin bir sevgi, müthiş bir merhametle gözlerimin içine bakan adam "Sus," diyor, "beni utandırma." Fotoğraf çektirmeyi hiç sevmezdi. Binbir ısrar sonucu orada durmuş, çocukları resmin odağına itiyor.

Ama önce sevindirmiş onları. Çocuklar mutlu; bir lunaparkın kollarında yaşayabilecekleri sevinçle bakıyorlar. Kenan geri çekilmiş; elinden gelse kendini silivercek, ya da ardındaki duvarın mavisine karışıp gidecek. Bütün çocukların Kenan'ı o. Koruyup sakınma üslubuyla sevdiklerinin kendilerini çocuk hissetmelerini sağlayan insanlar vardır. Yanlarında kendinizi güvence altında hissedersiniz. Sizi okşarken geride duran, size gölgenizi bile sevdiren kibirsiz birer kucaktır o insanlar. O, bütün çocukların Kenan'ı.

Doğum yeri: Tunceli

1960 yılında Tunceli'de başlıyor Kenan'ın hikâyesi. Yazgısı doğduğu şehrinkiyle yazılmış besbelli. Pertek kazası, Karagüney köyü. Düzlükte, Keban kıyısında bir köy. Son yıllarda boşaltılan dağ köylerinden epeyi bir göç almış. Ama genç insan kalmamış köyde. Yaşlılar tutuyor artık toprakların nöbetini.

Kenan, kardeşleriyle hayvan otlatıyor. Kırların küçük çobanları... İlkokula giderken de okul çıkışı hay-

vanların başına dönüyor. Çoban ıslığı, tepelerin kucaklayan yalnızlığı... Bütün köy çocukları gibi top koşturuyorlar bir de. Kardeşi Yılmaz onunla sık sık top oynadıklarını hatırlıyor. Çoban çocuk, okumayı seviyor. Tepelerin ardının, başka iklimlerin, başka dünyaların hikâyeleri karışıyor ıslığına. Ortaokula, Pınarlar nahiyesine gidiyor. Orada kardeşi İrfan'la birlikte küçük bir ev tutuyorlar. İki kardeş; iki kara gözlü çocuk birbirlerine omuz verip yaşıyor o evde. Akşamları sobanın başında ders çalışıp hafta sonunu iple çekiyorlar. Çünkü hafta sonu köye dönülecek. Kimileyin bir traktörün sırtında Karagüney köyüne geliyorlar. Hafta sonunu top oynayarak, hayvan otlatarak geçirip dönmek için yola koyuluyorlar. Azıklarını sırtlanıyorlar: Köy ekmeği, peynir,

yıkanıp paklanmış çamaşırları. Çoğunluk bir taşıt bulamayıp kilometrelerce yolu yürümek zorunda kalıyorlar. Okumaya hevesli ikisi de. Zaten bütün aile çocuklarını okutmaya çalışıyor..

İstanbul-Hapis-Sürgün

Ortaokul için nahiyeye giden Kenan, liseye de bir şehirde; Elazığ'da başlar. Orada, bir ağabeyinin yanında kalır. Kurulu bir düzen. Ancak bazı hafta sonları köyüne gidebilir. Çünkü yol uzun, masraflıdır. Bu geniş ailede herkes olabildiğince kendi başının çaresine bakmak zorundadır. Kenan ilk olarak lisede tanışır şehir hayatıyla. Artık dönüş yok. Köy, onları besleyemiyor. Gelir kısıtlı. Liseden sonra köyüne dönmez. Ver elini İstanbul. Üniversite sınavına girip kazanmıştır. Ama şartlar elvermez, okuyamaz. İki buçuk yıl bir kimya fabrikasında, tezgâhta çalışır. Siyasi nedenlerle 60 arkadaşıyla işten atılana kadar. İstanbul'da kısa bir süre yalnız yaşar. 1980'de içeri alınır. Mahpusluk beş yıl sürecektir. 15 yaşında şehirle tanışan Kenan 20 yaşında hapishane hayatıyla yüzleşir.

Beş yılın sonunda yeni başlatılmış bir uygulama olan gözetim süresini Eskişehir'de geçirmeye mahkûm edilir. Kendinden dört yaş küçük olan kardeşi Yılmaz, ağabeyine destek olmak için; en çok da onunla birlikte olmak için, yaşamakta olduğu İstanbul'dan kalkıp Eskişehir'e gider. Bir ev tutup iş ararlar. Kenan bir lokanta-

da garsonluk yapar. Yılmaz da bir seramik imalathanesinde işçilik. Birbirlerini ilk olarak bu kadar yakından tanıma fırsatı bulan iki kardeş akşam eve döndüklerinde uzun uzun sohbet ederler. Yılmaz aynı yerde çalışan Eskişehirli Fikriye ile tanışır. Fikriye ışıl ışıl, güzel bir kız. 21 ayı dolduran Kenan, kardeşiyle vedalaşıp İstanbul'a döner. Yılmaz, Fikriye'den ayrılamayıp Eskişehir'de kalır. Kısa bir süre sonra da evlenip İstanbul'a taşınırlar.

Kenan İstanbul'da yalnız yaşıyor. Düzenli, kendine yeten bir insan. Yılmaz'la Fikriye, Pendik Kaynarca'daki evlerine çağırıyorlar onu. O sıralar Kenan işsiz, ısrarlarına dayanamayıp Yılmaz'la Fikriye'nin evine geliyor. Üç ay onlarla yaşıyor. İkisinin hayatında da derin izler bırakarak...

Fikriye'nin anlattıklarıdır

Yılmaz'ın anlattıklarına göre Fikriye, Yılmaz'ın yedi kardeşi arasından en çok Kenan'ı sevip sayıyor. Tanır tanımaz kanı ısınmış Kenan'a. Fikriye "Harika bir insandı. Herşeyi paylaşırdı, düşündüğü şeyi uygulardı. Kadınlara çok değer verirdi. Saygılıydı. O üç ay boyunca bana hiç yük olmadı. Çamaşırlarını kendi yıkar, bütün işlerini kendi yapardı. Ben işten gelince (Fikriye bir fabrikada çalışıyor) yemeği hazır bulurdum. Ben öyle insan tanımadım," diyor. Fikriye'nin ikide bir gözleri doluyor. Şimdi 7 yaşında olan küçük Gamze, Kenan

amcasının gözdesi. Onu parka götürüyor. Masallar anlatıyor. Gamze hâlâ Kenan'ın resimlerine bakıp "Amcam ne zaman dönecek?" diye soruyor. Belki ömür boyu amcasını bekleyecek.

Bundan sonra Yılmaz'la Fikriye'nin anlattıkları birbirine karışıyor. Müthiş bir uyum içinde, birbirlerinin cümlelerini tamamlayarak büyük bir sevgiyle anlatıyorlar Kenan'ı. Arada ona kızıp gönül koydukları bile oluyor. "Kenan sağlığına hiç dikkat etmezdi." Zaten hayatını kimseye yük olmamak üstüne kurmuş olan bu adamın hayat hikâyesinde ermişlerinkine benzer bir kendini umursamazlık okunuyor. Diyelim ailecek pikniğe gidildi. Kenan herkesi oturtur, mangalı yakar, bütün angaryayı üstlenir, sevdiklerine yalnızca keyif ve mutluluk kalmasını sağlarmış.

Bayburtlu kapı komşuları bir keresinde Kenan'ı halı yıkarken görüp bir erkeğin böyle bir işi üstlenmesini öylesine yadırgamışlar ki hâlâ sorarlarmış Fikriye'ye "Ağabeyiniz nerede?" diye.

Fikriye iyi bir dinleyiciydi, diyor Kenan için. "Oturup sabahlara kadar konuşurduk." Fikriye'ye, "Çık gez, sinemaya git. Eve bağlı kalma. Evin dışında da bir hayatın olsun," dermiş. Fikriye de besbelli Kenan ağabeyinin üstüne titriyor. "Onun çok acı çektiğini biliyordum. Çok zor bir hayatı vardı. İsviçre'ye gitsin istiyordum." Fikriye, İsviçre'de görüyor Kenan'ın kurtuluşunu. İsviçre'de siyasi mültecilere kucak açtıklarını duymuş birilerinden. Kenan ise güler geçermiş. O, burada bitmesi gereken işleri olduğuna inanırmış hep. Evlensin istemiş-

ler. Ama bir komünistin kaç-göç hayatında yerleşik düzene yer yok. Yılmaz, "Doğru şeyler söylüyor, savunuyordu," diyor. Bir de çok önemli bir şey ekliyor. "Siyasi olduğunu bilmeyen insanlar bile ona saygı duyardı."

Futbol izleyicisi; koyu bir Eskişehirspor taraftarı olan Kenan, halk müziğine bir türlü ısınamamış. Sakin bir adam, o. Bir yanıyla, rind. Belki bir gül açmıştır şimdi göğsünde.

Ankara Kenan'ı yutar

Kenan kardeşinin evinde üç ay kaldıktan sonra Ankara'ya taşınır. "Özel bir kuruluş"ta çalışmaya başlar. Atölye işinde. Arada kardeşleriyle telefonlaşır. Ankara'da üç yıl geçirdikten sonra... gerisini *Express*'in İrfan Bilgin'le yaptığı söyleşiden okuyalım.

"Kenan 12 Eylül 1994'te Ankara'da yapılan bir TDKP operasyonunda, Dikmen'de gözaltına alınıyor. Kenan'la birlikte ayrı ayrı yerlerden ama aynı operasyona bağlı olarak dokuz kişi daha gözaltına alınıyor. Bu insanlar 'terörle mücadele'ye götürülüyor. Diğer dokuz kişi Kenan'ı orada bizzat görüyor, hatta konuşuyorlar. Bu insanlar 15 gün sonra savcılığa çıkarılıyor. Fakat aralarında Kenan yok. Bu süre içinde bir arkadaşın daha orada olduğu kabul edilmiyor, ama 15 günden sonra kabul ediliyor. O da savcılığa çıkarılıyor. Zaten diğerleri savcılığa çıktıktan sonra bizim Kenan'ın başına gelenden haberimiz oluyor. Daha önce bir şey bilmiyo-

ruz. Biz Ankara'ya gittik, gereken yerlere başvurularda bulunduk. İnsan Hakları'na, İçişleri Bakanlığı'na, Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne, Ankara Valiliği'ne... Hiçbir çabamız sonuç vermedi tabii. Herkes 'bizde yok', 'kayıtlarımızda yok,' diyor. Fakat cezaevine gönderilen insanlar yazılı metinler hazırladılar, bunları avukatlara verdiler. Bunları basına dağıttık. Onların ifadelerini kendi dilekçelerimize iliştirdik, tekrar aynı kurumlara gittik. 'Bakın bu insanlar Kenan'ı görmüş, yazılı ifadeleri burada,' diyoruz. 'Yok kardeşim,' deyip kapıları suratımıza kapadılar. Yapacak başka pek bir şeyimiz kalmadı. Basın açıklamalarıyla, çeşitli görüşmelerle 15 günü Ankara'da geçirdik. Kenan'ın gözaltına alınmasından 20 gün sonra, onların davasıyla ilgili olmayan bir avukat gözaltına alındı. Murat Demir. Bu avukat 22 gün sonra Kenan'ı 'terörle mücadele'de görüyor. Konuşuyorlar. Kenan birkaç isim soruyor ona, güvendikten sonra anlatıyor. 'Ben Kenan Bilgin'im, 22 gündür buradayım. Beni hâlâ kayıtlara geçirmediler. Eğer serbest bırakılırsanız veya temasınız olursa dışarıya burada olduğumu bildirin,' diyor."

Demir, savcılığa çıkınca bunu tekrarlar. Sonuç alınmaz. Aile, İnsan Haklarından Sorumlu Bakan'la görüşür. Ankara'ya gidilir. "Adli Tıp'ı açın. Araştıralım," derler. Bakan, "Ben bunu yapamam. Böyle bir yetkimiz yok. Ben gitsem, Adli Tıp'ı bana bile açmazlar," der. Yılmaz da hikâyenin kendi tanık olduğu yanını anlatıyor. Ankara'ya giden Yılmaz, Kenan'ın arkadaşlarını buluyor. Kenan'ın arkadaşları Yılmaz'ı sarılıp sarılıp

öpüyorlar. Yılmaz, önce anlamıyor. Oysa Yılmaz, Kenan'a çok benziyor. Yılmaz'a uzun uzun Kenan'ın ne kadar dürüst, ne kadar iyi bir insan olduğunu, onu ne kadar sevdiklerini anlatıyorlar. Yılmaz, bir kere daha ağabeyiyle gurur duyuyor. Bir arkadaşı ona yol gösteriyor. Yanlarına temiz çamaşır alıp Emniyet'e gidiyorlar. Emniyet'te Yılmaz'a "Bizde böyle biri yok," deniyor. Yılmaz, "İstanbul'dan geliyorum. Onunla görüştürmeyin, yeter ki şu çamaşırları iletin. İhtiyacı vardır," diyor. Onu tersleyen polis bir yetkiliyle görüşmesine izin veriyor. Yetkili, "Bir dakika bekleyin," diyor. Telefonu alıyor, besbelli iç hatlardan birini arayacak. Tam o sırada ilk görüştükleri polis girip ötekinin kulağına bir şeyler fısıldıyor. Bunun üzerine elindeki ahizeyi bırakan adam, "Burada öyle biri yok," diye kestirip atıyor. "Hem biz onun ihtiyacını karşılarız zaten. Sizin getirdiklerinize gerek yok," diye de ekliyor. Yılmaz üsteliyor. "Burada olduğunu söyleyin, rahatlayalım," diye yakarıyor. Adam sinirleniyor. "Biz ilgileniyoruz dedik ya, anlasana," diyor. Sonra korkup geri adım atıyor. Hücrelerde kimse yokmuş. Tamirat, tadilat yapılıyormuş.

Yılmaz, dolaylı olarak birinden Altınevler'de işkence sonucu durumu iyice ağır olanların tedaviye alındıkları bir merkez olduğunu, Kenan'ın da orada bulunduğunu öğreniyor. Altınevler'den iki kere daha haber geliyor. "Burada. Hâlâ yaşıyor." Sonra aynı kişiden bir haber daha. "Burada yok. Götürülebileceği bir başka yer daha var, ama oraya giden sağ çıkmaz."

Korku filmi

Kenan, korku filmi, kanlı film seyredemezmiş. Yüreği kaldırmazmış. Televizyonda öyle bir film başladığında hemen kanal değiştirirlermiş. Günün birinde kanlı bir korku filmine kurban edileceği aklına geliyor muydu acaba? Yılmaz'la Fikriye'nin evinden çıktık. Sonradan bize katılan İrfan'la eşi, çocuklar, hepsi bizi sevgiyle uğurladı. Tertemiz, henüz inşa halinde bir apartmanın en üst katında oturuyorlar. Evlerinin penceresinden Gebze görünüyor. Kendi evleri. Yılmaz, inşaat sırasında ağabeyini getirip, evi gösterdiğini hatırlıyor. Hepsinin gözleri bulutlanıyor. Onu bu evde, aralarında hayal ettiklerini söylüyorlar. Kenan'ın anası Karagüney köyünde kalmış. Gelip bir süre İstanbul'da, Kenan'ın yanında kalmış, ama bu şehre ısınamayıp köyüne dönmüş. Analarıyla tek bağlantıları muhtarın telefonu. Elektriğini ödeyememiş, gaz lambasıyla idare ediyormuş. O köyde, bir başına. Ziyaretine gidemiyorlar. Tunceli'ye, hele hele köye yanaşmak mümkün değil. Oralara kimseyi sokmuyor devlet. Anaları için kaygılanıyorlar. Henüz haber verememişler Kenan'ın kayıp edildiğini.

Bir arabaya binip oradan uzaklaşırken mahallenin girişinde yüksekçe bir yere gerilmiş koca bir bez görüyoruz. Üstünde "Çocuklarınızı polisle korkutmayın" yazıyor.

Kenan'dan konuştuk

Oturup saatlerce Kenan'dan konuştuk. Hayatta olma olasılığının binde bir olduğundan, işkenceden, acılardan, örgütlü canavarlıktan konuştuk. Ama Kenan'dan konuşurken yüzümüz gülüyordu. Herşeyin ötesinde dünya bana gülümsemiş gibi oldum. Kenan bana, Wenders'in, Berlin üzerinde uçuşan meleklerini hatırlatıyor. Birbirlerini hiç tanımayan insanların kimi zaman nasıl sevgi ve şefkatle dil kurabildiklerini düşünüyorum. Gücünü yoksulluktan alan bu dille iyiliğin de örgütlenebileceğine; hayatın kalıcı olduğuna inanıyorum.. İçim ışıyor.

Belki Kenan'ın kulağıma eğilip fısıldadıklarıdır, bu söylediklerim.

HASAN GÜLÜNAY

Arzuhalim Devlete!

HASAN GÜLÜNAY, 20 Temmuz 1992 günü işe gitmek için evinden çıktı. Sirkeci'deki yazıhanesinde arzuhalcilik yapıyordu. Jeton, pul satıp fotokopi de çekiyordu. Eşi Birsen o gece eve dönmeyen Hasan'ı sabaha kadar bekledi. Uğursuz bir his, eşinin başına bir şey geldiğini söylüyordu. Eşi "siyasi bir insandı". Takip edildiğini

söylüyordu. Birsen, onun bir gün ya vurulacağı ya da tutuklanacağından emindi. Buna hazırlanmıştı. Korkusunu dizginlemişti. Birsen, eşi ve kendisini pusuda bekleyen bambaşka bir işkenceden habersizdi. O güne kadar insanların kayıp edildiğini işitmemişti.

Sabah erkenden gazeteleri açtı. "Kartal-Maltepe olaylarını" okudu. Emre Bilgin'in de öldürüldüğü "hücre baskını". Beyninden vurulmuşa döndü. Eşiyle aynı örgütten insanlar katledilmişti. Mutlaka aralarında Hasan da vardı. Ama daha sonra Hasan'ın adı öldürülenler arasında çıkmadı. Hasan kaybolmuştu. İki gün sonra kimliği meçhul biri Hasan'ın yazıhanesini aradı, Hasan Gülünay'ın arkadaşı olduğunu söyleyip "Onu arayın, her yerde arayın, adıyla arayın," dedi. Birsen beklemediği, hazır olmadığı türden bir işkenceyle yüz yüze olduğunu anlamaya başladı.

Ağabeyi ölüm, anası nehir

1960 yılında Erzincan, Kemah'ta yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ölümle küçük yaşta tanıştı. Çabuk büyüdü. 10 yaşında enistesiyle birlikte İstanbul'a geldiğinde hem öksüz hem yetimdi.

Ölüm yengeç suretine bürünüp önce ağabeyini almıştı. Ağabeyinin gözlerinin önünde eriyip gitmesini yoksulluk ve çaresizlik içinde izlediler. Bu çaresizlik anaya fazla geldi. Oğlunun öldüğü gün kendi hayatını da Fırat'ın sularına bıraktı. O gün bugündür Fırat Nehri

Hasan'ın anası akar, anası çağlar.

Baba, ıstırap hastalığına yakalandı. Yıllarca çekti. Bu aciz hayat onu iyileştiremedi. İstanbul'da öldü.

Ablasının kocası 10 yaşındaki Hasan'ı Kemah'tan alıp İstanbul'a getirdi. Büyük şehrin merhametine terk etti. Hasan okumadı. İlkokulu beşinci sınıfta bıraktı. Hayatın istemediği, dünyanın görmezden geldiği bütün yoksul çocuklar gibi çırak yazıldı. Meslek öğrendi. Camcı oldu. Büyüyene dek varlığını affettirmeye, adını hayatın işkence hanesinden düşürmeye çalıştı. Günün birinde intikamını alacaktı.

İlkgençlik resimleri

Vesikalıkta fotoğrafçının fazlasıyla afili bir imzası var. Sanki bu ifadeyi, gözlerdeki bu derinliği yakalayınca kendisinin sanatçı olduğuna karar vermiş. Eşinden mi dinledim, yoksa bu güzel yüz mü anlattı bana çocukluğunu? Gergin bir kırılganlık var bu yüzde. Sanki biraz daha baksan kırılıp dağılıverecek.

Boynunda atkısı, masada oturduğu resmin altyazısı var. "Perişan." Uzaklıklı, serin bir alay mı var? Yoksa... Birsen, "Arada bir dalar giderdi. Düşünürdü, sanki bizden çok uzaklarda..." diyor. Bu fotoğrafta da hepimizden çok uzaklarda. Boynunda da vazgeçemediği atkısı. Süslü delikanlı.

Aynı atkıyla, bu kez Diyarbakır Cezaevi'nde, oranın yerel giysisiyle poz vermiş. Kahramanı belki de

Yılmaz Güney. Belki atkısıyla ona selam yolluyor. Diyarbakır'da bir kavgaya karışmış. Bir hafta yatmış. Yumrukları hâlâ sıkılı. Şanslı sayılır. Kafasını kazımamışlar. Güzel saçlarıyla dönecek İstanbul'a.

İlkgençliğinin mekânı Beşiktaş'tır. Orada yaşar, camcı dükkânlarında çalışır. Daha sonra Feriköy'e taşınır. Orada Birsen'in komşuları aracılığıyla tanışırlar.

Nişanlanırlar. 1980'de Hasan askere gider. Döndüğünde de Birsen'i kaçırır.

Hasan'ın izinde

Hasan'ın kaybedilmesiyle Birsen harekete geçti. Siyasi Şube ve İstanbul DGM savcılığına başvurdu. Polisin Birsen'e verdiği yanıt, kayıtlara bakmadan "Bizde yok. Biz de onu arıyoruz," oldu. 23 Mayıs 1992'de Artvin, Şavşat'ta gözaltına alınıp bir hafta içinde işkenceyle öldürülen Hasan'ın yakın arkadaşı Ali Ekber Atmaca'nın üzerinde Hasan Gülünay'ın ehliyeti çıktı. Ali Ekber aranıyordu. Hasan'ın ehliyeti ise temizdi. Ehliyetin Ali Ekber'in eline nasıl geçtiği bilinmiyor. Hasan Gülünay'ın

gözaltında olduğu tarihlerde Siyasi Şube'de gözaltında bulunan Erol Çam, serbest bırakıldığında Hasan'ı orada gördüğünü belirtti. Erol Çam'ın tanıklığı kamuoyuna yansıyınca polis, Erol Çam'ın "fazla konuştuğunu" belirterek evine baskın düzenledi. Çam, can güvenliğinin sağlanması için savcılığa başvurdu. Ailesi tehdit edildi. Birsen ve ağabeyinin başvuruları üzerine Çalışma Bakanı Mehmet Moğultay'ın Asayiş Şube'de görevli komiser Hüseyin Kocadağ'la görüştüğü ve komiserin "Hasan içeride. Yaralarının iyileşmesini bekliyorlar. DGM'ye çıkacak," dediği basında yer aldı.

Erol Çam'ın tanıklığını İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'e ileten Birsen'e Sezgin'in yanıtı "Zaten o da örgüt üyesi olduğu için öyle söylemek zorunda" oldu. Birsen İHD'de dokuz günlük açlık greviyle eşinin kayıp edilmesini protesto etti. Artvin'de, Ankara'da savcılık, jandarma, Bakan ve milletvekilleriyle görüştü. Sonuç ala-

madı. İHD, Hasan Gülünay için Uluslararası Af Örgütü'ne başvuruda bulundu. Af Örgütü'nün çabaları bir sonuç vermedi.

Hasan'ın çocukları

Hasan'la Birsen'in dört çocukları var. En büyükleri 13, en küçüğü ise 4 yaşında. Babasına çok düşkün olan büyük oğul Birsen'in deyişiyle "Babasının ölümünden sonra" uzun süre toparlanamamış. Anası da o koşturma sırasında onunla yeterince ilgilenememiş. Oğlan okulu bırakmış. Şu an bir kuyumcunun yanında çırak.

Hasan, çocuklarına çok düşkün bir baba. Onları hiç dövmemiş, canlarını hiç yakmamış. Birsen sinirlenip çocukları dövmeye kalkarsa, Hasan engel olurmuş. Çocuklarına hiç kıyamazmış. Çocukken alınan yaraları iyi bildiğinden mutlaka. Hasan'ın çocukları güzel, sağlıklı, güleç çocuklar. Sevgiyle büyümüşler besbelli.

Birsen, Hasan'ın kayıp edilmesiyle birlikte ev kadınlığından istifa etmiş. *Özgür Gelecek* dergisinde çalışıyor. "Onu çok özlüyorum. Yokluğu yüreğimde yara. Kemiklerini olsun bulup yoldaşlarının yanına gömmek, yoldaşlarıyla mezarının başına gidip onu anmak isterdim," diyor.

Arzuhalim devlete!

BABAMI ÖLÜ DEĞİL
DİRİ İSTİYORUM!
BABAMI SEVİYORUM!
BABACIĞIM!
22. GÜNDÜR SENİNLE
İŞKENCEDE
SENİNLE "KAYIPLAR"
CEHENNEMİNDEYİZ!

GÖZALTINDA KAYIP
ONU UNUTMA!

İnsanları kayıp etmenin kirli tarihi şimdi Türkiye Cumhuriyeti'nde yazılıyor. 1980'den bu yana her yıl, her gün daha fazla insan kayıp ediliyor. Geceye tenezzül etmeyen adamlar çoğunluk gündüz vakti insanları arabalarına tıkıştırıp götürüyor. Sise güvenleri sonsuz nasılsa. Hayatımızın üstüne kapanmış bu sis, kaç on yılın sisi. Hiçbir zaman Arjantin kadar sivil olamayacağımızı, dolayısıyla hiçbir mahkemede terlemeyeceklerini, kullandıkları yöntemleri ele vermek zorunda kalmayacaklarını düşünüyorlar besbelli. Ve kayıplar listesi gün günden kabarıyor. Her geçen ay daha çok insan kayıp ediliyor. Ve yer yerinden oynamıyor...

Metis Siyahbeyaz
ISBN 975-342-101-X

9 789753 421010

Metis Yayınları, İpek Sok. No. 9, 80060 Beyoğlu, İstanbul